

/

**Uchwała Nr XXVI/129/09
Rady Gminy Jednoróżec
z dnia 26 marca 2009 r.**

w sprawie zatwierdzenia Planu Odnowy Miejscowości Jednoróżec

Na podstawie art.18 ust.2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity z 2001 r. Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz.1591 z późn.zm.) oraz w związku z uchwałą Rady Sołectwa Jednoróżec Nr 1/2009 z dnia 09.02.2009 r. w sprawie przyjęcia Planu Odnowy Miejscowości Jednoróżec w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 działanie „Odnowa i rozwój wsi”, uchwała się co następuje:

§ 1

Zatwierdza się „Plan Odnowy Miejscowości Jednoróżec”, stanowiący załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§2

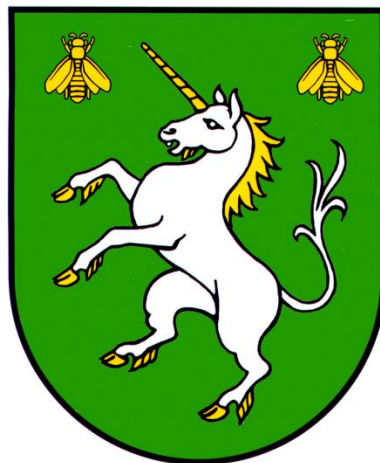
Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Jednoróżec.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWODNICZĄCY
Rady Gminy

Włodzimierz Stanisław Król

PLAN ODNOWY MIEJSCOWOŚCI JEDNOROŻEC

Koordinacja merytoryczna:

Bakuła Magdalena – Inspektor w Zespole Inwestycji i Rozwoju Urzędu Gminy w Jednoróżcu

Zespół zadaniowy ds. odnowy wsi:

1. Opalach Jerzy – Sołtys wsi Jednoróżec, rolnik
2. Piotrak Jan – członek Rady Sołeckiej wsi Jednoróżec, rolnik
3. Kardaś Małgorzata - członek Rady Sołeckiej wsi Jednoróżec, rolnik
4. Kulasiński Wiesław - członek Rady Sołeckiej wsi Jednoróżec, rolnik
5. Pietrak Bogdan – członek Rady Sołeckiej wsi Jednoróżec, rolnik
6. Rykowski Włodzimierz - członek Rady Sołeckiej wsi Jednoróżec
7. Mordwa Edward - Prezes OSP Jednoróżec
8. Gładek Jan – Sekretarz OSP Jednoróżec
9. Piotrak Teresa – Skarbnik OSP Jednoróżec
10. Przybyłek Tomasz – Gospodarz OSP Jednoróżec
11. Ferenc Marian – Zastępca Nadleśniczego Nadleśnictwa Parciaki

SPIS TREŚCI

I. WPROWADZENIE	4
II. CHARAKTERYSTYKA MIEJSCOWOŚCI	7
1. POŁOŻENIE ADMINISTRACYJNO-GEOGRAFICZNE	7
1.1 DEMOGRAFIA	8
III. ANALIZA ZASOBÓW MIEJSCOWOŚCI	10
1. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	10
2. ŚRODOWISKO KULTUROWE	11
3. DZIEDZICTWO RELIGIJNE I HISTORYCZNE	14
3.1 HISTORIA WSI JEDNOROŻEC	14
3.2 RELIGIA	26
4. OBIEKTY, TERENY I INFRASTRUKTURA	26
4.1 GOSPODARKA	27
4.2 INFRASTRUKTURA	28
4.2.1 SIEĆ WODOCIĄGOWA	28
4.2.2 SIEĆ KANALIZACYJNA	28
4.2.3 SIEĆ CIEPŁOWNICZA	28
4.2.4 GOSPODAROWANIE ODPADAMI	28
4.2.5 KOMUNIKACJA	29
4.2.6 TELEKOMUNIKACJA	29
4.2.7 KULTURA	32
4.2.8 SPORT I REKREACJA	33
IV. PLANOWANE KIERUNKI ROZWOJU	34
V. ANALIZA SWOT	36
VI. WIZJA ROZWOJU WSI	38
VII. PLAN ZADAŃ	38
VIII. KOSZT REALIZACJI ZADAŃ	40
IX. HARMONOGRAM REALIZACJI PROJEKTU	41
X. WDROŻENIE I MONITOROWANIE PLANU	43
XI. PODSUMOWANIE	43

„...Twórcie kulturę wsi, w której obok nowych wymiarów, jakie niosą czasy, pozostanie - jak u dobrego gospodarza – miejsce na rzeczy dawne, uświęcone tradycją, potwierdzone przez prawdę wieków...”

Jan Paweł II

I. WPROWADZENIE

Konieczność opracowania Planu Odnowy Miejscowości w sposób formalny wynika z wytycznych Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, a w szczególności wytycznych Osi 3 PROW – Działanie Odnowa i rozwój wsi. Oś 3 zakłada m.in. poprawę jakości życia na obszarach wiejskich poprzez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowanie obszarów wiejskich. Działanie umożliwi rozwój tożsamości społeczności wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich oraz wpłynie na wzrost ich atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej.

W ramach działania pomocą finansową zostaną objęte projekty dotyczące:

1. budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów pełniących funkcje publiczne, społeczno-kulturalne, rekreacyjne i sportowe, w tym świetlic i domów kultury,
2. budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów małej architektury,
3. budowy, przebudowy lub remontu przeznaczonych do użytku publicznego ścieżek rowerowych, szlaków pieszych, placów zabaw, miejsc rekreacji oraz obiektów sportowych o charakterze publicznym,
4. zakupu towarów służących przedsięwzięciom związanym z kultywowaniem tradycji społeczności lokalnych lub tradycyjnych zawodów,
5. związanych z kształtowaniem obszarów o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, sprzyjających nawiązywaniu kontaktów społecznych, ze względu na ich położenie oraz cechy funkcjonalno – przestrzenne, w szczególności poprzez odnawianie lub budowę placów parkingowych, chodników lub oświetlenia ulicznego,
6. urządzania i porządkowania terenów zielonych, parków lub innych miejsc wypoczynku,
7. budowy, przebudowy lub remontu infrastruktury turystycznej,
8. zagospodarowania zbiorników i cieków wodnych w celu wykorzystania ich do rekreacji lub w celu poprawy estetyki miejscowości,
9. rewitalizacji budynków wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków, użytkowanych na cele publiczne oraz obiektów małej architektury, odnawiania i konserwacji lokalnych pomników historycznych i miejsc pamięci,
10. zakupu i odnawiania obiektów charakterystycznych dla danego regionu lub tradycji budownictwa wiejskiego i ich adaptacji na cele publiczne,
11. budowy, przebudowy, remontu lub wyposażania obiektów budowlanych przeznaczonych na cele promocji lokalnych produktów i usług, w tym pawilonów, punktów wystawowych, sal ekspozycyjnych lub witryn,
12. odnawiania elewacji zewnętrznych i dachów w budynkach architektury sakralnej wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków i odnawiania cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków.

Posiadanie przez Beneficjenta Planu Odnowy Miejscowości jest pierwszym, podstawowym warunkiem uprawniającym do aplikowania o środki finansowe w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 działanie „Odnowa i rozwój wsi”. Dokument stanowić będzie wytyczne dla władz Gminy Jednoróżec przy opracowaniu kierunków rozwoju miejscowości Jednoróżec.

Plan Odnowy Miejscowości Jednoróżec to dokument strategiczny, który jest spójny z Planem Rozwoju Lokalnego Gminy Jednoróżec, a także Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Jednoróżec. Jego zasadniczym celem jest stworzenie szczegółowej koncepcji i wizji rozwoju miejscowości.

Odnowa i rozwój wsi jest wypadkową wielu działań, wśród których pierwsze miejsce zajmuje aktywność, zaangażowanie i solidarna postawa mieszkańców, dlatego też w przygotowaniu dokumentu od samego początku aktywnie uczestniczyli mieszkańcy wsi Jednoróżec wraz ze swoimi przedstawicielami: radnym Rady Gminy Jednoróżec oraz radą sołecką. Pozwoliło to na stworzenie dokumentu o lokalnym, społecznym charakterze, gdyż Plan Odnowy Miejscowości ukierunkowany na zagadnienia cywilizacyjno-kulturowe, koncentruje się na prostych, lokalnych przedsięwzięciach, które prowadzić mają do poprawy standardu i jakości życia mieszkańców. Ma mniej pro-gospodarczy, a bardziej pro-społeczny i pro-kulturowy charakter. I dzięki temu stanowić będzie doskonałe uzupełnienie strategii rozwoju całej gminy, która zazwyczaj koncentruje się na zagadnieniach infrastrukturalnych i gospodarczych.

Celem Planu Odnowy Miejscowości Jednoróżec jest podtrzymanie lub odtworzenie atrakcyjności wsi jako miejsca zamieszkania i zaplanowanie oraz przeprowadzenie tego w sposób dostępny, oczekiwany i popierany oraz wykonalny dla lokalnej społeczności. Jest to szczególnie ważne w dzisiejszej sytuacji, gdy miasta oferują konkurencyjną alternatywę zamieszkania, a rolnictwo traci swą atrakcyjność jako źródło utrzymania, co prowadzi m.in. do migracji młodych ludzi, szczególnie tych lepiej wykształconych ze wsi do miasta. Miejscowość Jednoróżec jest stolicą gminy. Mieszkańcom bardzo zależy na poprawie wizerunku głównej miejscowości w gminie.

Idea odnowy wsi wyrasta z przekonania, że odnowiona, doinwestowana i ożywiona kulturowo wieś odzyska swoją atrakcyjność jako miejsce zamieszkania, zapewni swoim mieszkańcom godziwy standard i jakość życia oraz zdoła zatrzymać młodzież na miejscu. Nie jako „mini-miasto”, wysoko zurbanizowana i konkurująca z ośrodkami miejskimi bogactwem oferty, ale właśnie jako „nowa wieś”, nowoczesna, lecz ceniąca i zachowująca swój wiejski charakter i kulturową specyfikę.

Plan Odnowy Miejscowości Jednoróżec ma więc charakter „planu małych kroków”, ale w kierunku wielkich celów. Małych kroków, które podejmowane przez mieszkańców przy finansowym i organizacyjnym wsparciu gminy doprowadzić mają do trwałej poprawy miejscowych warunków życia.

Korzyści wynikające z posiadania Planu Odnowy Miejscowości:

1. Plan umożliwi efektywne gospodarowanie takimi zasobami, jak środowisko, ludzie, infrastruktura i środki finansowe,
2. zapisanie tego procesu w formie dokumentu umożliwi stałą ocenę postępów i korygowanie błędów przez wszystkich członków społeczności lokalnej,
3. dokument umożliwi zaangażowanie władz lokalnych oraz mieszkańców w planowanie swojej przyszłości. Uwzględnienie różnych opinii, pomysłów i koncepcji często wymaga porozumienia, zgody. Osiągnięta na drodze otwartej dyskusji pozwala na wypracowanie strategii, z którą będzie identyfikowała się społeczność lokalna,

4. tworzenie Planu Odnowy sprzyja realistycznej ocenie mocnych i słabych stron miejscowości, a przez to przyjrzenie się możliwościom oraz potencjalnym problemom, które mogą się pojawić w przyszłości. W ten sposób można uniknąć wielu trudności.
5. Plan może stanowić podstawę do aplikowania o środki pozabudżetowe w ramach środków pomocowych oraz innych funduszy krajowych i zagranicznych.

Podstawą tworzenia Planu Odnowy jest zdanie sobie sprawy z lokalnych zasobów i potencjałów, zmobilizowanie ich, zainwestowanie w rozwój i stworzenie systemu działań partnerskich tak, aby uzyskać efekt żywiołowego przyrastania inicjatyw i kumulowania się ich skutków.

Niniejszy Plan Odnowy Miejscowości jest planem otwartym stwarzającym możliwość aktualizacji w zależności od potrzeb społecznych i uwarunkowań finansowych. Oznacza to, że mogą być dopisywane nowe zadania, a także to, że może zmienić się kolejność ich realizacji w zależności od uruchomienia i dostępu do funduszy Unii Europejskiej.

W kolejnych rozdziałach niniejszego dokumentu przedstawiona zostanie charakterystyka miejscowości, inwentaryzacja zasobów służąca ujęciu stanu rzeczywistego, analiza SWOT czyli mocne i słabe strony miejscowości, planowane kierunki rozwoju, przedsięwzięcia wraz z szacunkowym kosztorysem i harmonogramem działań.

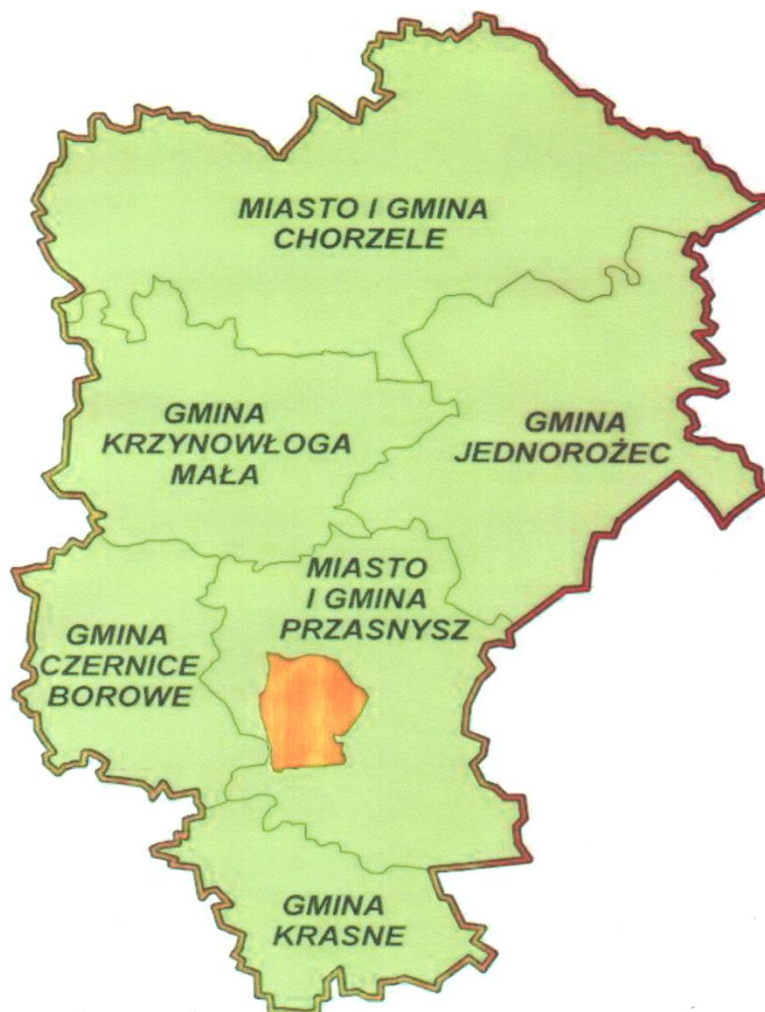
Obszarem realizacji Planu Odnowy Miejscowości Jednoróżec jest obszar tej miejscowości obejmujący sołectwo Jednoróżec.

II. CHARAKTERYSTYKA MIEJSCOWOŚCI

1. POŁOŻENIE ADMINISTRACYJNO - GEOGRAFICZNE

Miejscowość Jednoróżec jako miejscowość główna jest jedną z 21 miejscowości (19 sołectw) wyodrębnionych w podziale administracyjnym wiejskiej gminy Jednoróżec położonej w północnej części województwa mazowieckiego, w północno – wschodniej części powiatu przasnyskiego. Poniższa mapa ukazuje Gminę Jednoróżec na tle powiatu przasnyskiego.

MAPA POWIATU Z PODZIAŁEM NA GMINY

Gmina Jednoróżec graniczy z:

- od północy: z gminą Chorzele;
- od wschodu z gminą Baranowo;
- od południowego wschodu z gminą Krasnosielc;
- od południa z gminą Płoniawy Bramura;
- od południowego zachodu z gminą Przasnysz;
- od północnego zachodu z gminą Krzynowłoga Mała.

Gmina zajmuje powierzchnię 232 km² co stanowi 19 % obszaru całego powiatu i 0,64% powierzchni województwa mazowieckiego. Powierzchnia obrębu geodezyjnego Jednorożec wynosi 57 km², tj. 25 % powierzchni gminy. Wieś Jednorożec wraz z przylegającą od południa wsią Stegna oraz od północy częścią wsi Ulatowo-Pogorzel tworzy wspólną jednostkę przestrzenną.

Poniższa mapa ukazuje sołectwo Jednorożec i Stegna na tle gminy Jednorożec.

MAPA GMINY JEDNOROŻEC Z PODZIAŁEM NA SOŁECTWA

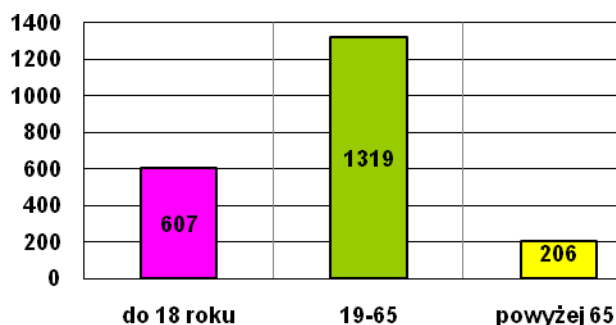
1.1. DEMOGRAFIA

Gmina Jednorożec liczy 7.591 mieszkańców (wg stanu na 31.12.2008 r.) co stanowi 14,35 % mieszkańców powiatu przasnyskiego.

Miejscowość Jednoróżec zamieszkuje (stan na 31.12.2008 r.) 2132 mieszkańców, co stanowi ok.29 % ogółu ludności gminy.

Zestawienie struktury mieszkańców gminy według ekonomicznych grup wieku w 2008 r. przedstawia poniższa tabela i wykres.

Wiek	Kobiety	Mężczyźni	Razem
Do 18 roku	312	295	607
19-65	644	675	1319
Powyżej 65	134	72	206
			2132

Z powyższych danych wynika, że większość osób zamieszkujących Jednoróżec jest w przedziale lat 19-65, są to osoby wchodzące w rynek pracy, bądź będące w trakcie zatrudnienia. Dużą grupę stanowią także osoby do 18-go roku życia. Dlatego też podstawowym kierunkiem rozwoju miejscowości powinno być dążenie do podnoszenia jakości zasobów ludzkich na terenach wiejskich. Możliwe jest to przez zwiększanie szans młodych ludzi na zdobycie dobrego wykształcenia, adekwatnego do potrzeb rynku pracy, poprzez powszechny dostęp do kultury, poprzez uprawianie sportu i turystyki. Działania te mają wpływ na zmniejszenie migracji zarobkowej (zarówno krajowej jak i tej zagranicznej), zwłaszcza młodych ludzi. Stosunkowo dużą grupę stanowią także osoby starsze. Oczekują na pomoc w zagospodarowaniu wolnego czasu. Mieszkańcy Jednoróżca chętnie biorą udział w inicjatywach kierowanych do nich przez władze lokalne. Wykazują przy tym ogromne zaangażowanie w sprawy społeczności lokalnej, włączają się we wszystkie działania mające na celu poprawę życia na wsi. Czynnicy uczestniczą w spotkaniach wiejskich, zebraniach, zgłaszają swoje propozycje zmian zmierzających do poprawy stanu obecnego. Jednak im samym trudno jest podejmować inicjatywę, brak jest ich własnej aktywności, czekają na wskazówki i zapoczątkowanie działania przez władze lokalne. Chcą, aby w ich miejscowości powstało miejsce gdzie młodzież i dzieci oraz dorośli będą mogli przyjemnie i pożytecznie spędzić czas wolny, miejsca dla uprawiania sportów oraz turystyki rowerowej i pieszej.

III. ANALIZA ZASOBÓW MIEJSCOWOŚCI

Analiza zasobów zawiera zasoby sołectwa rozumiane zarówno w wymiarze materialnym jak i walory kulturowe, społeczne – stanowiące o tożsamości sołectwa, które mogą być wykorzystane dla rozwoju miejscowości, w działaniach na rzecz jego odnowy.

1. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Gmina Jednoróżec znajduje się w północnej części województwa mazowieckiego. Według podziału fizyczno-geograficznego J. Kondrackiego położona jest w makroregionie: Nizina Północnomazowiecka (318.6), w mezoregionach: Równina Kurpiowska, Wysoczyzna Ciechanowska i Wzniesienia Mławskie.

Usytuowanie gminy Jednoróżec z dala od ośrodków wielkiego przemysłu sprawia, że środowisko naturalne gminy jest niemalże nieskażone. Na niewielki stan zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego na terenie gminy mają wpływ lokalne zanieczyszczenia z kotłowni i pieców grzewczych oraz pojazdów samochodowych napędzanych silnikami spalinowymi. O czystości gminy Jednoróżec świadczy fakt, iż została włączona do obszaru „Zielonych Płuc Polski” ze względu na ogromną lesistość (ponad 45% powierzchni ogólnej gminy) i do obszarów Natura 2000 ze względu na walory przyrodnicze.

Na gruntach sołectwa Jednoróżec przeważają gleby wytworzone z piasków z małym dodatkiem glin zwałowych. Wg typu są to gleby brunatne wylugowane oraz bielcowe. Nadają się wyłącznie do upraw w kompleksie żytnio – ziemniaczanym słabym i żytnio łubinowym.

Przez użytki zielone sołectwa Jednoróżec przepływa rzeka Orzyc. Obszar wokół rzeki Orzyc cechuje się zachowanym starym korytem rzeki, mieliznami i starorzeczami otoczonymi rozległymi łąkami.

W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego założono utworzenie na całej długości rzeki Orzyc obszaru chronionego krajobrazu.

O walorach przyrodniczych terenu przyległego do rzeki Orzyc świadczy fakt ustanowienia użytku ekologicznego „Torfianka”. Obszar o pow.0,95 ha objęty tą właśnie formą ochrony przyrody ma służyć zachowaniu różnorodności biologicznej otaczających go terenów. Jest to półnaturalny zbiornik wodny, który wraz z przyległym do niego terenem stanowi ostoję cennych, rzadkich i chronionych gatunków roślin i zwierząt, a także jest miejscem ich rozrodu lub sezonowego przebywania. Zbiornik wodny powstał w wyniku pozyskania torfu.

Najcenniejszym gatunkiem zwierzęcym występującym na powyższym terenie jest wydra (*Lutra lutra*), bóbr europejski (*Castor fiber*), żalotka większa (ważka) (*Leucorrhinia pectoralis*) wymienione w załączniku II Dyrektywy Siedliskowej – gatunek z listy Natura 2000). Teren ten stanowi miejsce gniazdowania wielu gatunków ptaków, m. in.: czapla siwa (*Ardea cinerea*), brodziec piskliwy (*Actitis hypoleucos*) – gatunki wymienione w załączniku I Dyrektywy Ptasiej.

Na terenie gminy Jednoróżec nie ma jezior. Władze samorządowe planują w przyszłości wybudowanie dwóch zbiorników retencyjnych w Jednoróżcu o powierzchni ok. 51 ha (w pobliżu użytku ekologicznego) i 2 ha.

Ponadto na bazie starego koryta rzeki Orzyc planowana jest reaktywacja obszarów wodno błotnych i udostępnienie ich turystom poprzez platformy widokowe. Wzdłuż rzeki Orzyc przebiega szlak turystyczny „Dolina Orzyca” o długości około 20 km na trasie którego można obejrzeć lokalne wzniesienia terenu takie jak Góra Orzeł, Góry Okół, Góry Taboły.

2. ŚRODOWISKO KULTUROWE

W miejscowości Jednoróżec znajdują się stanowiska archeologiczne, które nie są co prawda wpisane do rejestru zabytków, ale kwalifikują się do obserwacji i nadzoru archeologicznego. Ich ilość i lokalizacja stanowi o dziedzictwie archeologicznym pozwalającym kolejnym pokoleniom na poznanie jego historii i rozwoju nakładając jednocześnie obowiązek ich zachowania na rzecz potomnych.

Poniżej stanowiska archeologiczne na terenie sołectwa Jednoróżec zarejestrowane zgodnie z danymi służb archeologicznych i konserwatorskich.

Nr porz.	Lokalizacja	Stanowisko nr:	Charakterystyka	Uwagi
1	2	3	4	5
1.	Jednoróżec	3	Średniowiecze/ok.nowożytny	
2.		4	Starożytność	
3.		10	Późne śred./ok. nowoż.	
4.		12	Wczesne średniowiecze	
5.		13	Średniow./późne średni.	
6.		14	Średniow./późne średni.	
7.		15	Średniow./późne średni./okres nowożytny	
8.		16	Późne średn./okres nowożytny	

Wg danych rejestrowych prowadzonych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na terenie miejscowości Jednoróżec znajdują się także liczne obiekty, które stanowią dziedzictwo kulturowe i podlegają bądź powinny podlegać ochronie prawnej.

I.p.	Lokalizacja/obiekt	Opis	Okres realizacji	uwagi
1	2	3	4	5
JEDNROŻEC				
1.	Cmentarz wojenny	niemiecko-rosyjski	1914 – 1918 r.	Rejestr zabytków A-568
2.	przy Kościele Parafialnym pw. NMP	dzwonnica drewniana	1918 r.	
3.	Pomnik św. Floriana (ul. Kościelna)	Kamień	1947 r.	
4.	Krzyż (ul. Długa)	technika kowalska	1892 r.	
5.	Kapliczka (ul. Długa 106)	murowana oszklona, sygn. Antoni Wilga	1902 r.	
6.	Cmentarz Parafialny (ul. Odrodzenia)	cmentarz czynny	XIX w.	
ul. Długa				
7.	Nr 2	Dom drewniany	Początek XX w.	
8.	Nr 4	Dom drewniany	Początek XX w.	
9.	Nr 8	Dom drewniany	Początek XX w.	
10.	Nr 14	Dom drewniany	Początek XX w.	
11.	Nr 49	Krzyż drewniany	1864 r.	
12.	Nr 54	Dom drewniany	Początek XX w.	
13.	Nr 83	Dom drewniany	Początek XX w.	

I.p.	Lokalizacja/obiekt	Opis	Okres realizacji	uwagi
1	2	3	4	5
14.	Nr 87	Dom drewniany	Początek XX w.	
15.	Nr 88	Dom drewniany	Początek XX w.	
16.	Nr 128	Dom drewniany	Początek XX w.	
17.	Nr 152	Krzyż żeliwny	Początek XX w.	
18.	Nr 164	Krzyż żeliwny	Początek XX w.	
ul. Kościelna				
17.	Nr 1	Dom drewniany (dawna plebania)	Początek XX w.	
ul. Mazowiecka				
18.	Nr 2	Dom drewniany	Początek XX w.	
19.	Nr 7	Dom drewniany	Początek XX w.	
20.	Nr 28b	Figura św. Jana Chrzciciela (kamień)	1902 r.	
ul. Leśna				
21.		Kapliczka murowana	Lata 50-te XX wieku	
22.	Użytki rolne	Krzyże drewniane przydrożne 8 szt.	Początek XX w.	
23.	Teren lasu	Grób choleryczny z krzyżem drewnianym	Koniec XIX w.	

W oparciu o istniejące zabytki budownictwa, rzeźby, krzyże i kapliczki przydrożne oraz miejsca gdzie zachowały się do dnia dzisiejszego ślady tradycyjnej obrzędowości i zwyczajów wytyczono na terenie gminy Jednoróżec ogóle szlaki kulturowe. Kilka z nich przebiega przez sołectwo Jednoróżec np:

Trasa „Kurpiowska” - prowadzi z Jednoróżca przez Małowidz i Olszewkę, gdzie w starym budynku plebani zostanie zorganizowana Kurpiowska Izba Regionalna. Następnie lasami do Budzisk, skąd po odpoczynku i zwiedzeniu leśniczówek powrót do Jednoróżca;

Trasa „Powstańcza” – prowadzi z Przasnysza do Drażdżewa Nowego, stamtąd łąkową trasą na Płaską Górę nad Orzycem, skąd należy udać się do Jednoróżca i dalej do miejscowości Nakieł, gdzie można zatrzymać się w miejscowej szkole na nocleg. Następnego dnia trasą przez Budy Rządowe do Budziska i Parciak. Z Parciak do Dynaku. Tam nocleg w starej, zabytkowej chacie kurpiowskiej. Rano z Dynaku trasa wiedzie do Parciak, skąd udajemy się do Żelaznej Rządowej i Prywatnej, a następnie do Żelaznej Rządowej-Gutochy i nad rzekę Płodownicę, skąd powrót do bazy noclegowej w Nakle i następnego dnia powrót do Przasnysza.

Trasa „Budownictwa Kurpiowskiego” – prowadzi z Przasnysza w kierunku na Szlę, gdzie skręca do miejscowości Przejmy i stamtąd prowadzi przez Obórki i Lipę do Jednoróżca.

Trasa „Śladem Zaścianków” – prowadzi z Jednoróżca przez Małowidz, Ulatowo-Słabogórę do Kobylaków-Czarzastych i do Kobylaków-Konopek. Stamtąd trasa wiedzie lasami do Jednoróżca.

Trasa „Jarmarczna” – prowadzi z Jednoróżca poprzez Małowidz (po drodze przy szosie należy obejrzeć starą sosnę, na której znajduje się drewniana kapliczka z wizerunkiem Matki Boskiej) do Połoni, skąd trasa prowadzi do Chorzel na czwartkowy, cotygodniowy jarmark.

Jako uzupełnienie już istniejących szlaków postuluje się także utworzenie kolejnych m.in.:

Szlak II „doliną Orzyca” - długość około 20 km. Przebieg trasy: Jednoróżec, Budziska, Budy-Rządowe, Nakieł, Murowanka, Budziska, Góra Orzeł, Góry Okół, Góry Taboły, Olszewka.

Szlak III „rycerski” – długość około 25,0 km prowadzący z terenu gminy Krzynowłoga Mała poprzez: Ulatowo-Borzuchy, Kobylaki-Czarzaste, Jednoróżec, Stegnę do Żelaznej Prywatnej.

Zielony szlak rowerowy Mazowska – długość 144,4 km w ramach, którego przewiduje się trzy standardy nawierzchni:

A – nawierzchnia bitumiczna (długość 54,7 km)

B – nawierzchnia gruntowo-szutrowa (długość 69,7 km)

C – nawierzchnia naturalna piaszkowa doziarniona (długość 20,0 km).

Rys. szlaki i trasy kulturowe na terenie gminy Jednoróżec

Sołectwo Jednoróżec posiada więc ogromny potencjał, którego wykorzystanie znacząco może poprawić warunki wypoczynku jak również poprawić sytuację ekonomiczną jego mieszkańców.

Gmina Jednoróżec, a co za tym idzie również jej miejscowości, dysponuje jeszcze jedną wielką atrakcją i atutem jakim jest nazwa gminy, jedynej w Europie, a być może i na świecie. Nazwa jest związana z Jednoróżcem – stworzeniem mitycznym powszechnie rozpoznawalnym na całym świecie, znanym już w starożytności. W legendach jednoróżec jest przedstawiany jako symbol mądrości, inteligencji, siły, odwagi, bojowości, szlachetności, pokoju i łagodności. Był i jest obecny w kulturze i sztuce na przestrzeni wieków, stanowił godło rodu Bończa, rodu Este we Włoszech, był w herbie Szkocji i herbie brytyjskiego Zjednoczonego Królestwa oraz godłem monarchy w starożytnych Chinach, zdołał pałace magnatów i bojowe chorągwie, sygnety rodowe i pieczęcie, był i jest przedstawiany w wielu rzeźbach, obrazach, w sztuce snycerskiej, jubilerskiej, w ceramice oraz na dekoracyjnych tkaninach i w sztuce filmowej. Jednoróżec znajduje się w herbach wielu miejscowości w świecie. Jednoróżec budzi sympatię,

zainteresowanie, ciekawość. Jest wielu jego entuzjastów w Polsce, Europie i na świecie. Łatwo jest się o tym przekonać poprzez wpisanie hasła „jednoróżec”, „unicorn” lub „einhorn” do przeglądarki internetowej. Pojawiają się strony z malarstwem, rzeźbą, legendami, wierszami, piosenkami, gadżetami, komiksami, filmami i inne.

Gmina Jednoróżec z racji swojego położenia w woj. mazowieckim – stanowi szczególny walor Mazowsza. Gmina jest także częścią Kurpiowszczyzny, która jest silnie akcentowana w legendzie o jednoróżcu. Kurpiowszczyzna obecnie jest jedynym terenem na Mazowszu, na którym istnieje żywa tradycja ludowa.

3. DZIEDZICTWO RELIGIJNE I HISTORYCZNE

3.1 HISTORIA WSI JEDNOROŻEC

Według legendy na terenie wsi pewien stary bartnik podczas podbierania pszczołom miodu ujrzał jednoróżca, którego później upolował książę Janusz, w miejscu tym kazał wybudować chatę myśliwską i nazwał ją Jednoróżcem¹.

Jest to piękna legenda, w każdej legendzie jest ziarenko prawdy, tak też jest w tym przypadku. Mówi ona o starym bartniku, który podbierał miód pszczołom. Początki Jednoróżca wiążą się właśnie z bartnictwem, postać księcia też nie jest tu przypadkowa, ponieważ te tereny stanowiły niegdyś dobra książęce (potem królewskie), był to teren polowań monarchy. Wielkie lasy ciągnące się niegdyś od Chorzeli aż do Kolna stanowiły obszar zamknięty dla osadnictwa, aż do XVI wieku, były tu tylko książęce leśniczówki, miejsca wypadowe do polowań. Całą puszcę zwano Puszcza Zagajnicą, dzieliła się ona na mniejsze części, tutejszą puszcę nad Orzycem, zwano *Puszcza Mazuch*.

Książęta mazowieccy niechętnie pozbywali się swoich dóbr w tym terenie. Wielki kolonizator Mazowsza, Janusz I nadawał ziemię na wschodzie Mazowsze, Puszcza Zagajnica pozostała nietknięta. Wyjątkowo część tutejszych gruntów dostali na początku XV wieku rycerze dziedziczący później w Ulatowie, na początku XVI wieku pewien dział ziemi otrzymał rycerz Jan Roman (patrz Kobylaki). Tworzyło to niewielkie „wyrwy” w książęcej puszczy. Osadnictwo prowadzone przez starostów książęcych było również nieliczne, na obrzeżach powstawało kilka osad, w końcu XV wieku powstała wieś Lipa.

Te leśne obszary sprzyjały rozwojowi bartnictwa, które było pod specjalną ochroną prawa książęcego. Bartnicy zrzeszeni byli w bractwa, którymi zarządzał starosta bartny, istniał też sąd bartny rozstrzygający sprawy sporne².

Legenda mówi o powstaniu wsi w czasach książęcych, jednak powstała ona dopiero w XVII wieku w czasach królów polskich. Po śmierci ostatniego władcy mazowieckiego Janusza (rok 1526), Księstwo Mazowieckie stało się częścią Królestwa Polskiego. Puszcze książęce stały się puszcami królewskimi zarządzanymi przez starostów królewskich. Zachodni kraniec Puszczy Zagajnica był pod władzą starosty ciechanowskiego. Ze starostwa ciechanowskiego wyodrębniło się z czasem starostwo przasnyskie. Właśnie starostowie przasnyscy zarządzali tutejszymi ziemiami.

Również za czasów władców polskich (od 1526 roku) bartnictwo rozwijało się w tym terenie. Bartnicy raz w roku oddawali specjalny podatek, tak zwaną dań miodową. Jednostką miary miodu była rączka. W Przasnyszu dań miodową oddawano 29 września każdego roku, w dzień ś. Michała.

W 1565 roku przeprowadzono pierwszą lustrację dóbr królewskich. Dowiadujemy się z niej wielu ciekawych informacji o tym obszarze. Czytamy zatem, że była tu *Puszcza, którą zowią Mazuch. Ku Chorzelom jest puszczy*

¹ *Głos Jednoróżca, pismo samorządu gminy Jednoróżec*, nr 2 z 2006 roku, s. 8.

² Kuczyńska U, *Bartnictwo Kurpiowskiej Puszczy Zielonej*, Wilczyska-Łomża 2004, s. 20-21.

niemało, od której też przysła i puszcza przasnyska. Na przód z Chorzel do Polomiej półmle wielkie, od Polomiej do Miloulidza ćwierćmle wielkie. Od Miloulidza wsi królewskiej począł się las ziemiański pp. Ulatowskich Czerniczich, którzy wielką część królewskiego lasu ujmują, mieniać się mieć od książąt 20 włók tego lasu; ale p. Kobylniczki chorąży zakroczymski, sprawca tamtego imienia powiedział, iż ci ziemianie posiadli i wykopali [wykarczowali] więcej niż 20 włók, co się mienia od książąt mieć. Albowiem za tym lasem ci to ziemianie mają wieś, którą zwą Pogorzel, której wsi dziedzina ściąga się przez wielkie pola do Sławogori wsi ziemiańskiej, a potym ku inszemu imieniu; jest więcej niż 20 włók, ni mają nic do lasu królewskiego. Od Sławogory do Wolki wsi królewskiej jest wielkie półmle puszczej, od Wolki do Szly półmle wielkie, między którymi lasy i bory królewskimi siedzi ziemian wsi niemało, jako Włotowo, Jadamowo, aż do granic krzywonoski. Tamże ci panowie Krzywonoscy ujmują wiele puszczy królewskiej, o co mają pozwy Ulatowscy, Gądkowie i Golanowscy, których imienie przeległo do wsi królewskiej Kobelaka. O granicę od Kobelaka, wsi królewskiej, zasię ściąga imienie ziemiańskie Rakowskich, Ostrowskich, Romanow, Ogłędzi, Oszolowicz, wszystko ziemianie. Tam między temi ziemiańskimi wsiami jest mało puszczy królewskiej, wielką szkodę czynią w niej ci ziemianie, iż już niemasz drzewa żadnego, co by godziło do budowania, jedno chojnak niczemny. Pode wsiami królewskimi Slią i Lipą jest bór królewski, pod który się podsiedli ziemianie Debiszczy, Bobinszczy i p. Podosky, sędzia ciechanowski, który wielkie szkody czynił w tej puszczy, odymują tego boru część niemałą, o co jest już komisya³.

Jak widać puszcza była w części królewska, w części prywatna. Rycerze wykarczowali w niej wiele gruntów nieprawnie, przywłaszczając sobie grunty, których nie otrzymali.

Mamy też w lustracji z 1565 roku szczegółowe dane o tutejszych bartnikach. W tej okolicy były cztery uroczyska, w których były barcie, ich nazwy to: *Sitwa*, *Lesnisko*, *Pięć Gai* i *Płodownica*. Z każdego z tych uroczysk korzystali bartnicy, lustracja dokładnie ich wymienia. Na uroczysku *Sitwa* barcie posiadali: Stanisława z Ulatowa, Wojciech z Ulatowa, Piotr z *Ulatowa Golanki*, Mikołaj Stai z *Gołąbia*, Stanisław Janów z *Golabia*, Prokop z Ulatowa, Jan *Starikow* z *Gołąbia* i Wawrzyniec z Niskiego. W uroczysku *Lesnisko* barcie mieli: Stanisław Pawłów z Ulatowa, Wacław z *Sli*, Jakub *Starikow* z *Sli*, Piotr Kurek z *Grędów*, Jan Tworkowicz z *Rakow*, Jan Wociechowicz z *Dządzdy*, Mikołaj *Grądzki* z *Przasnysza*, Tomasz Misto z *Lipy*, Maciej *Wrobl* z *Przasnysza*, Jan Mikołajów z Ulatowa, Piotr Swidwa z *Kobelaku*, Dominik Mikołaj z *Dębin*, Maciej Piotrów z *Grabowa* i Szczepan z *Bartnik*. W uroczysku o nazwie *Pięć Gai* miód wybierali: Jan Wawrzyńców z Ulatowa, Andrzej Wysk ze *Sli*, Wacław z *Sli*, Marcin z *Lipy*, Michał z *Dębin*, Rafał z Ulatowa, Jurek z Ulatowa, Jan Woit ze *Sli* i Wojciech Woit ze *Sli*. Było jeszcze uroczysko *Płodownica*, gdzie bracie posiadali mieszkańcy wsi *Maikiew*, *Rzańca* i *Drądzewy*, to ostatnie uroczysko leżało na wschód od *Drądzewa*.

Zapewne już wtedy tereny obecnej wsi Jednoróżec były eksploatowane przez bartników, z powyższego wykazu można wnioskować, że leżało tutaj uroczysko *Lesnisko* lub *Pięć Gai*, ponieważ podaje się tutaj mieszkańców sąsiednich lub bliskich miejscowości. Jednak w opisie nadania Kobylak z 1501 roku występuje nazwa *Pięć Gai* i zapewne to uroczysko położone było nieco bardziej na zachód. Zatem najbardziej prawdopodobne, że w miejscu obecnego Jednoróżca leżało uroczysko zwane *Lesnisko*. Swoje barcie miało tutaj aż 14 bartników. Byli to różni ludzie, jedni byli szlachcicami z Ulatowa lub Kobylak, byli też chłopci z osad królewskich (*Lipa*, *Przasnysz*) lub prywatnych (*Drądzewo* i *Raki*).

W lustracji jest też zapis na temat łąk należących do bartników: *Każdy bartnik ma swe osobne łąki do barci osobnie wymierzone każdemu, z których nie płacą*. Łąki były więc przynależne do barci i nie były wykorzystywane

³ *Lustracja dóbr królewskich województwa mazowieckiego 1565*, część II, Warszawa 1968, s. 25-26.

rolniczo. Jak pisał L. Krzywicki *„Taki bartnik więc żył we wsi, gdzie posiadał chatę i grunta, na puszczy zaś miewał budę, w której przechowywał potrzebne sprzęty i mieszkał podczas robót w barci (...) i w XVI wieku możemy z całą śmiałością powiedzieć, że ludności jeszcze nie było na puszczy przasnysko-kurpiowskiej”*⁴.

Bartników było tutaj dużo, dochodziło zapewne do konfliktów między nimi. Dawne zwyczajowe prawo, pochodzące z czasów książęcych, nie rozwiązywało wszelkich problemów. W 1559 roku starosta przasnyski Krzysztof Niszczyczycki wydał pisane prawo bartne dla starostwa przasnyskiego. *„Był to pierwszy –spisany po polsku- zbiór praw bartników królewskich na ziemiach polskich. Ordynacja Niszczyczyckiego sankcjonowała wcześniejsze prawo zwyczajowe bartników zamieszkujących obrzeża puszczy”*⁵.

Zatem w drugiej połowie XVI wieku ten obszar odwiedzali bartnicy, mieli tu również swoje łąki i niewielkie chatki, nie było tutaj stałych mieszkańców. Życie bartników regulowało pisane prawo. Tak byłoby przez wiele następujących lat, gdyby nie pewne zdarzenie losowe.

Między 1609 a 1616 rokiem te okolice nawiedziły wielkie wichury i pożary. Wspomina je lustracja z 1617 roku *„Jest ku tej dzierzawie [Przasnysz] puszczy nie mało. Ale dano sprawę od pana dzierzawcy, że w przeszłych leciach wiatry gwałtowne i częste pożary barzo ją popsowały (...). Jest też w tej puszczy kilka uroczyisk, w których barci już nie tak wiele jako dawniejszych lat, bo ich siła wiatry połamały”*⁶. Właśnie od tego czasu rozpoczął się upadek bartnictwa w tych stronach. Wielu bartników doznało dużych strat, zgłosili się zatem do starosty przasnyskiego Zygmunta Niszczyczyckiego (syna Krzysztofa) ze skargą, iż nie mogą oddać należnej starostwu dani miodowej. Starosta będący zarządcą dóbr królewskich i dbając o dochodowość starostwa nadał pewien przywilej bartnikom z okolic późniejszego Jednoróżca, który zaważył bardzo na historii tej okolicy. Nakazał bowiem dalej płacić mniejszą dań miodową, ale żeby zwiększyć dochody bartników *„pozwolono im przy ich uchodach [barciach], gdzie któremu przylegało, wyprzątać sobie przyrobki po półwłóczku do każdego boru, to jest w Leżeńsku na skopnym Grądzie Promińskim w kącie, w Maycy, w Mazuku i pod Pogorzela, przy węgle, w Drabnym dole, w Uścianku i z łąkami, każdemu do swego boru toż i tyleż należeć ma. Ci, którzy ponieśli mniejsze straty zostali potraktowani inaczej: *Względem boru Bukowskiego spustoszonego tak role, jak i łąki Sopechom, a na Pomietniku kołem błota, aby bez żadnej wymówki zwykłą dań miodową oddawali*”*⁷. Powyższe wymienione nazwy geograficzne były łąkami i innymi miejscami znajdującymi się na terenie Jednoróżca i w okolicach.

Zatem bartnicy, którzy ponieśli straty, mogli wykarczować po pół włóki gruntu (1 włóka ok. 16 ha). Było to doniosłe wydarzenie, gdyż pozwalało osiedlać się bartnikom w puszczy królewskiej, zachowali oni swoje prawo bartne, mieli prawo noszenia broni, a co najważniejsze nie musieli odrabiać pańszczyzny na rzecz dworu, takiej jak choćby mieszkańcy Lipy czy Małowidza. Tutejsi bartnicy otrzymali, więc specjalne przywileje, specjalny status, którymi później posługiwali się wszyscy Kurpie. Proces tworzenia odrębności ludności puszczańskiej zaczął się właśnie tutaj, w Jednoróżcu. Do tej pory w Puszczy Zagajnica znajdowały się osiedla gospodarcze, zajmujące się eksploatacją lasu, od tej pory rozpoczęło się również osadnictwo związane z rolnictwem.

Właśnie w ten sposób powstała wieś, chociaż zapewne początkowo nie zwano jej Jednoróżcem. Pojawia się w powyższym opisie nazwa *Sopechom*, zapewne właśnie w ten sposób zwano pierwotnie tę nową osadę.

⁴ Krzywicki L, *Dziela*, tom VI, Warszawa 1962, s. 523.

⁵ Kuczyńska U, *Bartnictwo Kurpiowskiej Puszczy Zielonej*, Wilczyska-Łomża 2004., s. 9.

⁶ *Lustracje województwa mazowieckiego XVII wieku*, część I, Warszawa 1968, s. 71.

⁷ Tamże, s.. 71

Nie wiemy dokładnie, kiedy Zygmunt Niszczycki nadał tenże przywilej, był on starostą przasnyskim w latach 1609-1616⁸. Wydarzyło się to prawdopodobnie bliżej 1616 roku, ponieważ lustracja dóbr królewskich z 1617 roku nie wspomina jeszcze tej wsi, zapewne dopiero karczowano lasy i nie było tu stałych mieszkańców.

Bartnicy w tej okolicy otrzymali, zatem po pół włóki ziemi, stając się rolnikami, lecz nie zaniechali bartnictwa. Przywilej spowodował, że „*bartnicy zostają obrócenie w rolników, lecz z pozostawieniem daniny miodowej i praw swoich*”⁹. Pozwolenie starosty mogło mieć charakter ustny lub też dokumenty zaginęły, ponieważ ci bartnicy-chłopi udali się do króla, aby ten potwierdził pozwolenie Niszczyckiego i tak dnia 7 sierpnia 1650 roku król Jan Kazimierz Waza potwierdził wszelkie przywileje starosty przasnyskiego¹⁰. Wioska już istniała, ale dopiero po tej dacie mieszkańcy wsi mieli pełne prawo do tych gruntów, posiadali wszak nawet królewskie pozwolenie! Jest to pierwsza dokładna data związana z późniejszym Jednoróżcem.

Przywilej dla Jednoróżca stał się bardzo ważny dla Kurpi. Był to pierwszy przywilej pozwalający na osiedlanie się bartników-rolników w Puszczy Kurpiowskiej, jak wykazywał L. Krzywicki w XVI wieku w Puszczy Zagajnicy nie było stałych osiedli, w drugiej połowie XVII wieku osadnictwo było już bardzo rozwinięte, ale to mieszkańcy Jednoróżca byli pionierami,¹¹ osiedlając się tutaj w pierwszej połowie XVII wieku, jeszcze przed nasileniem się osadnictwa po „potopie szwedzkim”.

W 1660 roku starostwo przasnyskie ponownie wizytowali lustratorzy królewscy, zapisano wtedy w składzie tego starostwa „*Wieś lendorzec alias Sopechy. W tej bartnicy mieszkają, pewne grunta mają i z nich płacą*”¹². Oprócz czynszu z ziemi oddawali też dań miodową¹³. L. Krzywicki notował: „*Ciekawy to obraz, jak dawni bartnicy, przeszedłszy do rolnictwa i zachowawszy tyle pszczół, ile, że tak powiem, przyzwoitość wymagała, usiłują ocalić swoje przywileje odwołaniem się do formalizmu symbolicznego-opłacaniem skrupulatnym danin z barci niemal nie istniejących*”¹⁴. Tutejsi mieszkańcy coraz mniej zajmowali się bartnictwem, a więcej rolnictwem, jednak tytułowali się bartnikami, dawało to całej miejscowej społeczności wielkie przywileje, nie spotykane w innych wsiach królewskich.

W teże lustracji osadę zwano już Jednoróżcem lub *Sopechami*, ta druga nazwa odnosiła się do jednej z łąk na terenie wsi (patrz wyżej), natomiast nazwa Jednoróżec, która później stała się jedyną nazwą pochodzi od mitycznej nazwy zwierzęcia. Profesor Kazimierz Rymut wywodzi nazwę wsi od nazwy heraldycznej „jednoróżec”. Jest to jedyna taka nazwa miejscowości w Polsce¹⁵. Trudno teraz jednoznacznie wyjaśnić pochodzenie tej oryginalnej nazwy, brakuje dokumentów. Najbardziej prawdopodobne jest powiązanie nazwy z herbem szlacheckim Bończa, który właśnie przedstawia jednoróżca. Jak wspomniano wyżej wielu bartników pochodziło ze stanu szlacheckiego, zapewne byli wśród nich również szlachcice herbu Bończa¹⁶.

Zatem w drugiej połowie XVII wieku rozwijała się osada Jednoróżec posiadająca królewski przywilej. Podobnie było w kolejnym stuleciu. Wiek XVIII był ciężkim czasem dla Polski, liczne wojny z początku stulecia niszczyły kraj, ludność wiejską obciążano wciąż nowymi podatkami, zwiększano wymiar pańszczyzny, powodowało to regres gospodarczy wsi polskiej, inaczej było w Jednoróżcu, ten wiek to czas gwałtownego rozwoju tej miejscowości.

⁸ *Polski Słownik Biograficzny*, tom XXIII, s. 140.

⁹ Krzywicki L. *Dziela....*, s. 583.

¹⁰ Tamże, s. 139.

¹¹ Krzywicki L. *Dziela....*, s. 583.

¹² Tamże, 529.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże, s.583.

¹⁵ *Nazwy miejscowe Polski*, pod red. K. Rymuta, tom I-VI, Kraków 1996-2005, tom IV, s.157.

¹⁶ Krzywicki L. *Dziela....*, s.543 .

Według przywileju bartnicy-rolnicy mogli wykarczować sobie pewien kawałek gruntów, będąc bartnikami nie oddawali wielu uciążliwych danin i nie odrabiali pańszczyzny, wystarczyło, zatem uciec ze swojej dawnej wsi, zamieszkać tutaj, założyć choć jedną barę i wykarczować pole, pół włóki, lub więcej.

Zapewne starostowie przasnyscy w początkach XVIII wieku próbowali zmusić mieszkańców wsi do pracy na polach folwarcznych i ukrócić ich przywileje, jednak ci potwierdzili swoje prawa u królów: Augusta III w 1749 i Stanisława Augusta w 1766 roku¹⁷. Danina została określona na 40 rączek rocznie, ponieważ mieszkało tu zapewne w 1749 roku właśnie 40 bartników (rodzin), lecz w miarę rozrostu wsi, coraz mniej było możliwości dostarczenie tychże 40 rączek miodu, jak pisał L. Krzywicki jeszcze w 1800 roku oddawali owe 40 rączek miodu, chociaż „*same barcie można na palcach policzyć. Widocznie potomkowie dawnych bartników usiłują wmówić we władze, że są wciąż bartnikami, i uiszczaniem daniny miodowej chcą utrzymywać się przy dawnych prawach. Samo zaś bartnictwo ledwo wegetuje. Doszło do tego, że wielu bartników musi kupować u innych oddawaną do dworu rączkę miodu*”¹⁸.

Mieszkańcy Jednoróżca posiadali prawo bartne i prestiż, bartnictwo uzasadniało ich życie w tym miejscu. Mówili pewnie o sobie, że są bartnikami, a nie chłopami, potrafili dotrzeć nawet do króla, aby chronić swoje interesy.

Przykład Jednoróżca, wsi o specjalnym statusie, powodował, że w pobliżu powstały nowe osiedla, złożone głównie z uciekinierów z Mazowsza. Lustracja dóbr królewskich z 1764 roku wspomina: o Jednoróżcu, Olszewce i Parciakach: „*W tych wsiach nad ustawę prawa znaczna liczba ludzi w inwentarzu nam położonym znajduje się....przez co przed tym 40 bartników, 40 rączek miodu dworu przasnyskiego dawali. Teraz ilu się znajdować może w tych wsiach ludzi, wszyscy nie więcej, jak 40 rączek miodu oddają, a przeto w borach puszczy przasnyskiej znaczna znajduje się borów dezolacja, iż ci poddani wiele z boru pola wyrobili*”¹⁹.

Mieszkało tu, zatem na początku XVIII wieku około 40 rodzin, co czyniło już Jednoróżec całkiem sporą miejscowością. Z czasem liczba rodzin powiększała się, lecz gromada wiejska (również z Parciaków i Olszewki, razem z Jednoróżcem) dalej oddawała 40 rączek miodu. Oprócz tego płacili też czynsz do dworu i odrabiali tylko 3 dni pańszczyzny rocznie w okresie żniw (tak samo w Parciakach i Olszewce)²⁰. Ta pańszczyzna była tylko symboliczna, mieszkańcy pobliskich wsi królewskich Lipa czy Małowidz odrabiali przynajmniej 3 dni w tygodniu!

Dzięki temu Jednoróżec rozwijał się bardzo dynamicznie, należał do parafii chorzelskiej. Wizytacja parafialna z 1781 roku informuje, iż w tej wsi notowano 84 domy, pobliska Olszewka liczyła 80 domów. Jednoróżec był drugą co do wielkości miejscowością parafii, po Chorzelach²¹. Jeszcze 150 lat wcześniej teren był prawie bezludny, na początku XVIII wieku żyło tu około 40 rodzin, a w 1781 roku już 80!

Taka wielka grupa ludzi nie mogła się utrzymać z bartnictwa. W XVI wieku w złotym okresie bartnictwa w tym terenie miało swoje barcie kilkunastu bartników! Mimo to Jednoróżec, Olszewka i Parciaki nadal zachowywały przywileje prawa bartnego. Wspomina o nich również lustracja dóbr królewskich z 1789 roku²².

W ostatnich latach istnienia Rzeczypospolitej starosta przasnyski i jednocześnie dziedzic Krasnosielca, Kazimierz Krasieński rozpoczął walkę z tymi uprzywilejowanymi bartnikami. Brakowało rąk do pracy w folwarkach, a w tych trzech wsiach (Jednoróżec, Parciaki, Olszewka) mieszkało kilkaset ludzi odrabiających tylko 3 dni w roku.

¹⁷ Tamże, s.584.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Krzywicki L, *Dziela...*, s.584.

²⁰ Tamże, s.591.

²¹ *Materiały do dziejów ziemi płockiej*, Płock 1997, tom VII, s.21.

²² Krzywicki L, *Dziela...*, s.584.

Kraśniński próbował ich zmusić do pracy, lecz mieli oni przywileje królewskie. Sprawa skończyła się w sądzie referendarskim. Z akt tegoż sądu wynika, iż w 1790 gromady wsi starostwa przasnyskiego-powodowie, złożyły pozew przeciwko Kazimierzowi Kraśnińskiemu obożnemu wielkiemu koronnemu staroście przasnyskiemu. Nie zachowały się szczegóły tych spraw, napisano tylko *sprawa o różne krzywdy, wyznaczenie komisji i inne okoliczność*²³. Podobna skarga została złożona w 1791 roku²⁴. Również w 1792 i 1794 do sądu wpłynęła „*sprawa i powinności, robocizny, czynsze i grunty*”. Warto wspomnieć, że skarga z 1794 roku, była ostatnią skargą jak wpłynęła do sądu referendarskiego przed upadkiem Rzeczypospolitej²⁵. Zatem mieszkańcy Jednoróżca do końca bronili swoich przywilejów, dających im dostatnie i spokojne życie, jednak w 1795 roku upadła I Rzeczpospolita, te ziemie przejęły Prusy, włączono je do prowincji Prusy Nowowschodnie. Jednoróżec stał się wsią rządową, lecz nadal obejmowało ich prawo bartne. Rządy pruskie, które trwały krótko (1795-1806) wiele zmieniły. Upadało bartnictwo, celowo niszczone przez Prusaków. W 1799 roku nieczynnych było 4 tysiące barci (w całej Puszczy), do 1806 roku zniszczono 1 200 takich drzew. W 1801 roku zlikwidowano sądy bartne, wprowadzono prawodawstwo pruskie²⁶.

Jednoróżec w końcu XVIII wieku był największą wsią w parafii chorzelskiej, księża zorganizowali tu szkołę parafialną. Podczas wizytacji parafii Chorzele w 1781 roku czytamy: „*W wioskach Jednoroscu, Olszewce znajdują się dyrektorowie [nauczyciele] przykładni i zadość czynią powinności swojej, którzy uczą chłopców i dziewczyny*”²⁷. Były to szkoły parafialne, uczące podstaw czytania i pisania, głównie uczono katechizmu.

W następnych latach, za czasów zaboru pruskiego, szkolnictwo parafialne w parafii chorzelskiej upadło, jednak odrodziło się wraz z powstaniem Księstwa Warszawskiego w 1807 roku. Wtedy to pleban z Chorzeli rozpoczął starania o powstanie nowych szkół. Izba Edukacyjna Księstwa Warszawskiego uchwałą z 12 III 1808 roku pozwoliła na powstanie szkół parafialnych w: Chorzeli, Jednoróżcu i Olszewce. Rok później szkoły rozpoczęły edukację. W Jednoróżcu początkowo uczono się w starym budynku, lecz wizytacja z 1817 informuje „*Druga szkoła w wsi Jednoróżcu. Szkoła nowo wybudowana, obszerna i wygodna. Nauczyciel ma w niej pomieszkanie. Ma ogród wystarczający, pensji pobiera 300 zł także z składki w wsiów do szkoły tej przyłączonej, to jest z Jednoróżca, Gorzeli, Słabogóry, Małowidza, Połoni, Wólki, Czerniaków*”²⁸. Cztery raz do roku przyjeżdżał do szkoły ksiądz proboszcz z Chorzeli ucząc katechizmu (byłoby częściej, lecz „*gromady nie chcą dawać podwoły*”). Nauczycielem w latach 1811-1820 był Jan Krajewski „*wyszły ze szkół przasnyskich*”. Uczyło się w szkole do 30 dzieci, jednak latem „*rodzice odrywają dzieci do pasy*”²⁹.

Wizytacja z 1819 roku wspomina o problemach w zbieraniu składki szkolnej. Miała ona wynieść 511 zł, a zebrano tylko 386 zł, z czego 350 zł pobierał nauczyciel „*reszta na kontrybucjach zalega*”. Przy opisie miejscowej szkoły zapisano „*Przed wakacjami uczęszczało do tej szkoły uczniów płci męskiej 15, płci żeńskiej 10, teraz po żniwach dopiero się zbierać zaczynają. Dają świadectwo obecni ks. proboszcz i burmistrz, że we wszystkich tych szkołach (Chorzele, Olszewo i Jednoróżec) uczące się dzieci znaczne w początkowych naukach uczyniły postępy i odniosły korzyści*”. W roku szkolnym 1819/1820 naukę rozpoczęło tylko 15 dzieci i nauki „*ustwały od dnia 1-kwietnia,*

²³ *Księgi Referendarii Koronnej z drugiej połowy XVIII wieku*, tom II (1781-1790), Warszawa 1957, s.144.

²⁴ Tamże, s.149.

²⁵ Tamże, s.162.

²⁶ Paprocka W, *Przemysł domowy, rzemiosło i chałupnictwo wsi kurpiowskiej Puszczy Zielonej*, Wrocław 1967, s.45.

²⁷ *Materiały do dziejów ziemi płockiej*, Płock 1997, tom VII, s.22.

²⁸ *Materiały do dziejów szkolnictwa na Mazowszu*, tom I, Warszawa-Łowicz 1995, s.53.

²⁹ Tamże, s.54.

ponieważ rodzice pozabierali dzieci do usług gospodarskich". W następnych latach szkoła parafialna upadła. Od 1824 roku nie notuje się innych szkół w parafii chorzelskiej, oprócz szkoły w Chorzele, a i tam problem były kadry (*Nauczyciel Paweł Bączkowski nadal ma sobie wypowiedziane miejsce dla niezdatności i nawyknięcia do pijaństwa*)³⁰.

Na początku XIX wieku Jednoróżec nadal rozwijał się dobrze, w 1781 roku notowano tutaj 80 domów, w 1827 roku było już 111 domów i 693 mieszkańców³¹.

Po powstaniu Królestwa Polskiego (1815), państwa pod berłem cara, okolice Jednoróżca włączono do województwa płockiego, obwodu przasnyskiego i powiatu przasnyskiego. W 1837 roku zamieniono województwa na gubernie.

*Życie Kurpiów nie było ówczesnie wcale takie złe. Przede wszystkim nie mieli obowiązku odrabiania pańszczyzny, tak powszechnego w ówczesnej Polsce. Badacze tych ziem uważali, że powodziło się im nawet całkiem dobrze*³². Duże dochody dawał przemysł z Prus. Sytuacja zmieniła się dopiero w połowie XIX wieku, na skutek licznych klęsk żywiołowych i zasypywania pól przez piasek. Ciężka sytuacja zmusiła ich nawet do przyrzeczenia w kościele w Kadzidle (rok 1857), iż zaprzestaną picia gorzałki. Wyrwali w tym postanowieniu przez 60 lat³³.

Władze carskie w latach 1835-1840 zlikwidowały całkowicie bartnictwo, włączono lasy pod zarządek państwowy. Zakazano karczunków, w ten sposób ograniczono rozszerzanie pól. Zakazano myślistwa, zbieractwa, hodowli (wypasu zwierząt w lesie)³⁴. Wszystko to powodowało ubożenie tutejszej ludności, a dodatkowo w dniu 18 maja 1848, od uderzenia pioruna powodującego pożar, spłonęło w Jednoróżcu 80 domów i ponad 200 innych budynków. Naliczono ponad 500 poszkodowanych osób³⁵.

Kurpie dali się poznać jako doskonali żołnierze w czasach powstań narodowych. Wielu z nich poszło do wojska w czasie powstania listopadowego i styczniowego z lat 1863-1864.

Podczas powstania styczniowego okoliczne lasy dawały schronienie powstańcom. To właśnie w tej okolicy, koło Drądzewa, ukrył się dowódca powstańczy Zygmunt Padlewski ze swoim oddziałem, po klęsce pod Myszyńcem. Szukały go dwa oddziały carskie, jeden maszerował z Chorzele, drugi z Przasnysza. W dniu 11 marca 1863 roku oddział maszerujący przez Chorzele pod wodzą Gorielowa przechodził przez Jednoróżec, dowiedział się tu od niemieckiego kolonisty, iż Padlewski stacjonuje w Drądzewie. Gorielów wysłał przeciw nim Kozaków. Doszło do bitwy, którą Padlewski przegrał, usiłował przejść przez Orzyc, wielu powstańców utonęło. Łącznie zginęło tutaj około 50 powstańców. Po przejściu przez rzekę Padlewski uporządkował swój oddział a Rosjanie zakończyli pościg³⁶.

Władze carskie dobrze pilnowały Kurpiowszczyzny. Jeden z pamiętnikarzy, nie pochodzący z tych stron, zapisał „gdyby była broń, cała ludność [Kurpiów] stanęłaby do walki”³⁷.

Po upadku powstania styczniowego władze carskie wprowadziły reformę uwłaszczeniową oraz przeprowadziły reformę samorządu, powstały samorządowe gminy wiejskie. Warto wspomnieć, że gminny system samorządowy wtedy powstały w zasadniczej części trwa do dziś (z przerwą w latach 1954-1989).

³⁰ Tamże, s.55.

³¹ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego*. Tomy I-XIV, tom IV, s.551.

³² Niedziałkowska Z, *Kurpie-Bory Ostrołęckie*, Warszawa 1988, s.78

³³ Niedziałkowska Z, *Kurpie-Bory.....*s.86

³⁴ Paprocka W, *Przemysł domowy, rzemiosło i chałupnictwo wsi kurpiowskiej Puszczy Zielonej*, Wrocław 1967, s.45

³⁵ *Głos.....*, nr 3 z 2006 roku, s.13.

³⁶ Juskiewicz R, *Powstanie styczniowe na północnym Mazowszu*, Warszawa 1992, s.37.

³⁷ Niedziałkowska Z, *Kurpie.....*, s.89

Po wprowadzeniu reformy uwłaszczeniowej z 1864 roku życie tutaj nie wiele się zmieniło. Chłopi otrzymali ziemię na własność, ale pozbawiono ich serwitutów, czyli gruntów wspólnych. Powodowało to pauperyzację ludności. Uwłaszczenie początkowo nie objęło ludności bezrolnej, czyli tej najbiedniejszej. Reforma pozbawiła ludność prawo do zagospodarowania tak zwanych kawałów, czyli wylesionych obszarów w lasach państwowych. Zaczęto ich wywłaszczać z tych terenów i nakazano rozbiorę domów, które tak postawiono³⁸.

Drugim ważnym wydarzeniem z tego okresu było utworzenie samorządowych gmin wiejskich. Gminę tworzyły zarówno grunty włościańskie (chłopskie) jak i dworskie (folwarki). Częściami składowymi były gromady (wsie) na czele z sołtysem, którego wybierało zgromadzenie gromadzkie. Organem uchwałodawczym gminy było zebranie gminne, na którym prawo głosu mieli gospodarze posiadający co najmniej 3 morgi gruntu. Zebranie gminne wybierało wójta i ławników (zarząd gminy). Wójt miał uprawnienia policyjno-administracyjne i sądownicze. Wójt gminy musiał posiadać przynajmniej 25 lat. Musiał też mieć przynajmniej 6 mórg gruntu. Nie miał obowiązku posiadać umiejętności pisania i czytania. Gmina zarządzała szkolnictwem gminnym. Urzędem gminy kierował pisarz gminny, który często był najważniejszą osobą w urzędzie z racji umiejętności pisania i czytania.

W 1867 roku powstała gmina Jednoróżec. Gmina należała do sądu gminnego okręgu IV, liczyła 586 domów i 4 376 mieszkańców (w 1882 roku). Miała 35 391 mórg obszaru. W gminie Jednoróżec były: kaplica, urząd gminy, sąd gminny, posterunek straży granicznej, urząd leśny, 4 fabryki smoły, 3 wiatraki, 2 karczmy. W skład gminy wchodziły następujące miejscowości: *Budy Przysieki rządowe i prywatne, Budziska, Wólka, Kobylaki, Jednoróżec, Żelazna Rządowa, Żelazna prywatna, Żelazna leśnictwo, Zadziory, Kamienica leśnictwo, Lipa, Małowidz, Nakieł, Olszewka, Oborki Włościańskie i rządowe, Połoń, Parciaki, Przejmy rządowe leśne, Stegna, Stegna małowidzkie, Stegna rządowe leśne, Stegna szlacheckie*³⁹.

Po upadku powstania styczniowego władze carskie rozpoczęły otwieranie szkół państwowych, których celem była rusyfikacja młodzieży. W 1884 roku powstała szkoła powszechna jednoklasowa w Jednoróżcu. Mieściła się w niewielkim drewnianym budynku. Nauczycielem był początkowo Jan Pietraszewski pochodzący z Litwy. Do szkoły uczęszczała w 1890 roku około 20% dzieci w wieku szkolnym (ok. 120 osób). Przyczyną tak niskiej frekwencji było ubóstwo mieszkańców, którzy posyłając dzieci do szkoły musieli płacić składkę szkolną. Należało też dzieci ubrać i wyposażyć. Bardziej potrzebne były one do pracy w gospodarstwach. Niektórzy nie chcieli posyłać młodzieży do szkoły rosyjskiej, ponieważ większość zajęć prowadzonych było właśnie w tym języku. Uczono czytania i pisania po rosyjsku, języka polskiego (od oddziału II), kaligrafii, arytmetyki, religii. Szkoła była jednoklasowa i składała się z oddziałów. Były to oddziały: wstępny, I, II i III. Często edukacja kończyła się na oddziale wstępnym. Rok szkolny trwał od listopada do kwietnia. Zajęcia prowadzono jednocześnie ze wszystkimi dziećmi, od poniedziałku do soboty. Przed I wojną światową nauczycielem był Gogolewski, który utrzymywał przykładową dyscyplinę⁴⁰.

Opis wsi z 1882 roku przekazuje następujące dane na temat tej miejscowości: *Jednoróżec, wieś na rzece Orzyc, powiat przasnyski, gmina Jednoróżec, parafia Chorzele, odległość 17 wiorst od Przasnysza, posiada kaplicę, urząd gminy, sąd gminny, kasę zaliczkowo-wkładową gminną (z funduszu rządowego), urząd straży pogranicznej, wiatrak, karczmę, 117 domów, 907 mieszkańców, 3 898 mórg gruntu dobrego. 1 294 nieużytków (...)*⁴¹.

Jak widać była to całkiem spora i rozwinięta miejscowość.

³⁸ Paprocka W, *Przemysł domowy, rzemiosło.....*, s.59-60

³⁹ *Słownik Geograficzny.....*, tom IV, s.551.

⁴⁰ *Głos.....*, nr 4 z 2006 roku, s.12.

⁴¹ *Słownik Geograficzny.....*, tom IV, s.551.

Stanowisko wójta i pisarza gminnego pełnili w tym czasie: Tomasz Dunaj, Józef Makowski, Franciszek Kadelski i Andrzej Żebrowski. Na czele sądu gminnego stał Dominik Staszewski, wybitny prawnik w powiecie przasnyskim, absolwent Uniwersytetu Warszawskiego. W Jednoróżcu powstała jedna z pierwszych w powiecie lecznic, później powstała też apteka. Lekarzami byli: Henryk Girszweld, Walenty Rudziński, Antoni Budkiewicz i inni⁴².

W 1889 roku w całym Jednoróżcu było 118 gospodarstw rolnych, żyło też 45 rodzin nie posiadających ziemi. Gospodarstwa były niewielkie, prymitywne, gospodarstwa do 3 mórg raczej nie posiadały własnych koni⁴³.

Dopiero po 1881 władze zajęły się uregulowaniem spraw ludności bezrolnej, nadając im 5-8 morgowe gospodarstwa powstałe z odpadów w lasach państwowych. W latach 1881-1912 utworzono w ten sposób około 1 000 gospodarstw na ziemi kurpiowskiej. Ciężki był rok 1880, w lecie długotrwała susza zniszczyła i tak marne plony, następnie wybuchło wiele pożarów. Miary nieszczęścia dopełniła burza gradowa. Wiele rodzin kurpiowskich zostało zmuszonych od zebrania. Dopiero na wiosnę 1881 roku liczne grono polskich filantropów zauważyło nędzę tych wsi i dzięki wielkiej ogólnopolskiej akcji pomocy udało się pomóc Kurpiom⁴⁴.

Ciężkie życie powodowało emigrację, bardzo wielu mieszkańców Kurpi emigrowały do USA oraz wyjeżdżało do pracy sezonowej do Prus⁴⁵.

Warto wspomnieć o początkach parafii w Jednoróżcu. W 1862 roku wybudowano tu drewnianą kaplicę, do tej pory mieszkańcy wsi chodzili do kościoła w Chorzelach. W 1879 roku pierwotna drewniana kaplica została powiększona. W 1888 roku kaplica pełniła już funkcję kościoła filialnego (parafii Chorzele)⁴⁶.

Wiosną 1905 roku całe Cesarstwo Rosyjskie ogarnęły strajki. Na ziemiach polskich żądano edukacji w języku polskim, poprawy warunków pracy i podwyżek. Również mieszkańcy Jednoróżca wzięli udział w wystąpieniach antycarskich. Władze rosyjskie ukarały trzech najbardziej aktywnych demonstrantów w Jednoróżcu: Wróbla, Jachimowskiego i Michalaka. W listopadzie 1905 roku chłopci zbiorowo odmówili płacenia podatków, rozpoczęli też wyrąb lasów rządowych. Spowodowało to przybycie wojsk rosyjskich, które siłą zmusiły mieszkańców wsi do oddania drzewa i płacenia należnych podatków⁴⁷.

W grudniu 1905 roku mieszkańcy powiatu przasnyskiego pod przewodnictwem księdza Połubińskiego i J. Kuligowskiego powołali do życia⁴⁸ Polska Macierz Szkolną, która miała kierować polskim szkolnictwem w tym rejonie. W skład oddziału przasnyskiego wchodziło też koło w Jednoróżcu. Jednak rok później władze zlikwidowały tę organizację⁴⁹.

Latem 1914 roku wybuchła I wojna światowa, już w listopadzie i grudniu 1914 roku Niemcy i Rosjanie toczyli zacięte boje o pobliski Przasnysz. Stefan Wilga mieszkaniec Jednoróżca wspominał: *Niemcy przypuścili atak na Pogorzela, Olszewkę i Słabogórę wieczorem listopadowego dnia 1914 roku. W naszej wiosce zrobił się zamęt, po godzinie czasu to ludność cywilna opuściła Jednoróżec i Stegna zmuszeni byli do ucieczki przez Carskie wojska, w naszej wiosce zrobił się płacz dzieci i kobiet (...) kto miał konie zakładał do wozu i co potrzebniejsze do użytku i prędko opuszczał wieś, ale ludzie którzy nie mieli koni to wzięli małych dzieci na ręce a większych prowadzili za ręce,*

⁴² Głos..., nr 3 z roku 2006, s.13.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Niedziałkowska Z, *Kurpie-Bory Ostrołęckie*, Warszawa 1988, s.95

⁴⁵ Głos..., nr 3 z roku 2006, s.13.

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Głos..., nr 4 z 2006 roku, s.12-13.

⁴⁸ Tamże, s.13.

⁴⁹ Tamże.

żeby się nie pogubić w ciemnej listopadowej nocy. Szukali schronienia w Lipie, Drażewie i Karolewie, ale tu wszędzie były wojska rosyjskie i brakowało miejsca, więc połowa ludzi spędziła noc w lesie przy ogniskach⁵⁰.

To nie był koniec działań wojennych. Kolejne walki wybuchły wczesną wiosną 1915 roku. Do tego czasu Jednoróżec i okolice zajęte były przez wojska carskie. Do ataku niemieckiego doszło 17 lutego 1915 roku. Siły niemieckie uderzyły w kierunku na Jednoróżec mając też za zadanie zdobycie Przasnysza. W wyniku ciężkich walk w dniu 24 lutego Przasnysz został zdobyty, jednak wkrótce Rosjanie przeszli do kontrofensywy, która jednak całkowicie zniszczyła wieś. Jak wspominają świadkowie, według stanu w marcu 1915 roku: *Wioska już w 50% spalona i przez mieszkańców opuszczona, na skraju lasu na północnym jej końcu przebiega pozycja niemiecka, a w połowie wsi pozycja rosyjska*⁵¹. To nie był koniec walk.

W dniu 13 lipca 1915 roku w kierunku na Przasnysz z zachodu uderzyła 12 armia niemiecka generała von Gallwitza. Na przestrzeni 50 kilometrów nacierało 177 tysięcy żołnierzy niemieckich. Z drugiej strony broniła się 12 armia rosyjska generała Phlewego licząca 107 tysięcy żołnierzy⁵². Właśnie w okolicach Jednoróżca zgrupowana była obrona rosyjska, silny atak niemiecki połączony z wielkim ostrzałem artyleryjskim spowodował, że 14 lipca armie rosyjskie zaczęły się wycofywać na wschód. Powyższe działania wojenne spowodowały ogromne zniszczenia materialne w tej okolicy. Większość budynków w Jednoróżcu została zrujnowana. Wielu mieszkańców musiało się schronić w innych wsiach⁵³.

W sierpniu 1915 roku mieszkańcy zaczęli wracać do Jednoróżca, istniały tu tylko trzy ocalałe budynki: plebania, dom Bakuty i spichlerz Kaczyńskiego a i tak były uszkodzone⁵⁴. Ksiądz Ciesielski wspominał ten czas: Trudne było życie mieszkańców naszej wioski. Wszędzie na podwórkach rosły pokrzywy jak zagajnik, tylko robactwo się łęgło. Ludzie marli z głodu, odkopywali kopce ze zgniłymi kartoflami, suszyli je na słońcu i robili z nich mąkę, gotowali i jedli⁵⁵.

Był to chyba najczarniejszy okres w życiu mieszkańców Jednoróżca. Latem 1915 roku rozpoczęto odbudowę wsi. Niemcy pozwolili brać drzewo z okolicznych lasów. „Ludność Jednoróżca żyła w strasznej przyjaźni. Życzliwi byli jeden dla drugiego, nie było samolubstwa i kłamstwa. Co niedzielę zbierali się mieszkańcy i radzili jak zapobiec biedzi i komu pomóc jakiego szalasu, żeby go wyciągnąć z parsku, albo co mu pomóc w polu”⁵⁶.

W latach 1915-1918 trwała okupacja niemiecka. W tym czasie powstała parafia Jednoróżec, założono szkołę, nauczycielką była Lucyna Pupikówna kuzynka księdza, która jednak zmarła w 1920 roku w wieku 20 lat. Szkoła mieściła się początkowo w wynajętych izbach⁵⁷.

Mieszkańcy odbudowywali budynki, ale nie zapomnieli też o walce. W Jednoróżcu powstała sekcja konspiracyjnej Polskiej Organizacji Wojskowej. Do POW w Jednoróżcu należeli: Franciszek Berk, Dąbski, Stanisław Kordyś, Konstanty Lewandowski, Władysław Mordwa, Jan Sobieraj, Antoni Wilga i Józef Wilga⁵⁸. W listopadzie 1918 roku armia niemiecka rozpoczęła ewakuację do Prus Wschodnich, oddziały POW zapobiegały w tym czasie wywożeniu drewna z okolicznych lasów oraz rozbrajały wojska niemieckie.

⁵⁰ *Głos...*, nr 1, 2007, s.14.

⁵¹ Tamże.

⁵² *I wojna światowa na ziemiach polskich*, Warszawa 1986, s.78

⁵³ *Głos.....*, nr 4 z 2006 roku, s.14.

⁵⁴ *Głos...*, nr 1, 2007, s.14.

⁵⁵ Tamże, s.15.

⁵⁶ Tamże, s.16.

⁵⁷ *Głos...*, nr 1, 2007, s.16.

⁵⁸ Drwęcki A, *Działalność Polskiej Organizacji Wojskowej w powiecie przasnyskim w latach 1916-1918, Przasnysz 1994, s.25.*

Po zakończeniu I wojny światowej kraj był zniszczony. Rosjanie wycofując się na wschód wywieźli całe fabryki. Niemcy eksploatowali kraj, po wojnie zapanował kryzys. Dodatkowo Polska prowadziła walki na kilku frontach, w tym wojnę z Rosją Radziecką. Przeglądając gazetę *Głos Ziemi Przasnyskiej* z lat 1919-1920 zauważymy, że ludność organizowała się w kółka rolnicze, zakładano mleczarnie, lecz kraj podnosił się z upadku bardzo powoli. Gazeta wzywała, aby składać dobrowolne datki na wojsko i Czerwony Krzyż. Plagą w powiecie przasnyskim były kradzieże. *Głos Ziemi Przasnyskiej* ze stycznia 1920 roku donosił „u Wójta gminy Jednoróżec Walentego Białczaka z dnia 24 na 25 stycznia w nocy, skradziono parę koni z wozem i uprzężą wartości 20 000 marek, śledztwo w toku. Podobna kradzież miała też miejsce w nocy z 26 na 27 stycznia 1920 roku w Lipie u gospodarza Władysława Dominika, również skradziono parę koni⁵⁹.

Wojna, na szczęście na krótko, zawitała tu znowu w sierpniu 1920 roku, przez kilka dni te tereny okupowały wojska bolszewickie.

Od tej pory zapanował już pokój. W okresie międzywojennym gmina Jednoróżec należała do powiatu przasnyskiego, sąd pokoju znajdował się również w Przasnyszu, sąd okręgowy w Mławie. Gmina w okresie międzywojennym składała się następujących miejscowości: Budy Prywatne wieś, Budy Rządowe wieś, Budziska leśniczówka, Jednoróżec wieś, Lipa wieś, Małowidz wieś, Nakieł leśniczówka, Nakieł wieś, Obórki wieś, Olszewka stacja kolejowa, Olszewka wieś, Parciaki wieś, Parciaki stacja kolejowa, Połoń wieś, Przejmy leśnictwo, Stegna wieś, Szła kolonia, Ulatowo Pogorzal tartak, Ulatowo Pogorzal wieś, Ulatowo Pogorzal Żydowo wieś, Wólka Kobylaki wieś, Zadziory leśniczówka, Żelazna Prywatna wieś i Żelazna Rządowa wieś. W całej gminie w 1921 roku notowano 912 domów i 27 innych budynków mieszkalnych. Mieszkało w gminie 5 258 osób, z czego 5 217 podało wiarę katolicką, 2 ewangelicką i 39 mojżeszową. Wszyscy podali narodowość polską, oprócz 8 osób narodowości żydowskiej⁶⁰.

Miejscowość Jednoróżec była największą wsią w gminie. W 1921 roku notowano tutaj 160 domów i 869 mieszkańców. Wszyscy mieszkańcy podali narodowość polską i wiarę katolicką⁶¹.

Mieszkańcy dość szybko odbudowali swoją wieś po zniszczeniach z lat 1914-1915. Jednoróżec w okresie międzywojennym znowu stał się dużą i prężną gospodarczo miejscowością. Miała tu swoją siedzibę Gminna Kasa Pożyczkowo Oszczędnościowa. Znajdowała się tutaj kaszarnia należąca do W. Krakowskiego, kołodziejem był S. Grabowski, kowalstwem trudnili się: J. Kowalski i S. Roman. Sklepy z towarami różnymi prowadzili: K. Garlińska, S. Gwiazda, W. Krzykowski, J. Orzeł i J. Potasiewicz. Znajdowała się tutaj Spółdzielnia Mleczarska o nazwie „Orzyc”. Rybołówstwem zajmował się M. Świdorski. Sklepy spożywcze należały do: G. Blumensztejna, M. Kosakowskiego, M. Połomskiego i Ch. Przyszwy. Był też wiatrak, własność S. Miączyńskiego, wyszynkiem trunków alkoholowych zajmował się Cz. Marciniak⁶².

W czasopiśmie samorządowym Przebój znalazł się taki o to opis gminy Jednoróżec, według stanu na rok 1931 „Obszar gminy wynosi 16 000 ha. Ludność 7 000. Administracyjnie podzielona jest na 15 sołectw. Gleba na terenie gminy słaba, to też drobne gospodarstwa rolne znajdują się w słabej kulturze rolnej. Od 1929 roku gmina rozpoczęła naprawę dróg gruntownych, których dokonała 4 km. W roku ubiegłym [1930] gmina wybudowała bardzo

⁵⁹ *Głos ziemi Przasnyskiej*, numer 5 z 1920 roku, s. 3. w numerze 6 Walentego Białczaka z Jednoróżca tytułowano sołtysem wsi, s.6.

⁶⁰ *Skorowidz miejscowości.....*, s.130.

⁶¹ *Skorowidz miejscowości.....*, s.130.

⁶² *Księga Adresowa.....*, s. 1981.

ładny budynek Urzędu Gminnego, kosztem ofiar miejscowego społeczeństwa. W stadium budowy znajduje się 7 klasowa szkoła powszechna w Jednoróżcu, która doprowadzona jest do 1-piętra.

Na terenie gminy znajduje się pięć straży pożarnych, których jedna, w Jednoróżcu, ma własną remizę murowaną z Domem Ludowym i orkiestrę. Istnieją też 4 hufce Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego. W 1928 roku zorganizowana została Gminna Kasa Pożyczkowo-Oszczędnościowa, której kapitał zakładowy wynosi 4 000 zł. Wkłady oszczędnościowe 17 000 zł. Ogólny budżet gmina na rok 1930/1931 wynosi 35 000, w ten na szkolnictwo 6 100 zł. Opieka społeczna 5 000 zł. W skład Rady Gminnej wchodzi Pp: Antoni Bakuła, Stanisław Kardaś, Maksymilian Gadomski, Franciszek Grabowski, Władysław Antosiak, Pogorzelski, Kocenka, Rudkowski, Walenty Mróz, Ignacy Pokorski, Ignacy Rybacki i Ignacy Makowski.

Wójtem gminy jest pan Józef Jankowski- miejscowy rolnik. Urząd wójta sprawuje od sierpnia 1930 roku. Przyjmuje bardzo czynny udział w życiu społecznym, oraz wyjątkowo intensywnie zajmuje się rozwojem samorządu gminnego. Sekretarzem jest Wacław Kasprzycki, ur. w powiecie przasnyskim. W samorządzie pracuje od roku 1918. Sekretarzem gminy Jednoróżec jest od 1928 roku. Również przyjmuje czynny udział w życiu społecznym⁶³.

Z powyższego opisu wynika, że mieszkańcy gminy, mimo niedawnych zniszczeń i na ogół kiepskiej gleby, potrafili dość szybko podźwignąć się z kryzysu. Wybudowano nowy urząd gminy, nawet oszczędności mieszkańców były dosyć spore, sięgały połowy kwoty budżetu gminy. Rozwój gminy Jednoróżec zatrzymał wybuch II wojny światowej.

Zabytkiem wsi był drewniany kościół z 1918 roku, poprzednio była tutaj kaplica drewniana wzniesiona w 1862 roku jako kaplica filialna. Parafia została erygowana w 1916 roku. Kościół wybudowano wg projektu W. Ferencza. Ołtarz główny pochodzi z drugiej połowy XIX wieku, przerobiony z ikonostasu sprowadzonego po 1918 roku z rozebranej cerkwi w Przasnyszu. Obok kościoła jest dzwonnica, wybudowana po 1918 roku. Jest drewniana oszalowana. Zbudowano ją planie ośmioboku, kryta stożkowym daszkiem blaszanym⁶⁴.

⁶³ *Przebój, pismo poświęcone samorządom i polityce społecznej*, nr 7 z 1931 roku, s. 46.

⁶⁴ *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, Warszawa 1980, tom X, z. 18, s. 13.

3.2 RELIGIA

Wieś Jednoróżec stanowi samodzielną parafię św. Floriana, dla której kościół znajduje się w miejscowości Jednoróżec. Jest to kościół pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny. Do parafii jednoróżeckiej należą także pobliskie wioski takie jak: Stegna, osada Budziska, Budy Rządowe, Nakieł, Ulatowo-Pogorzelski, Ulatowo-Słabogóra, część Drażdzewa Nowego.

4. OBIEKTY, TERENY I INFRASTRUKTURA

We wsi Jednoróżec jako głównej miejscowości gminy znajduje się szereg instytucji, które pełnią istotne funkcje społeczno – kulturalne nie tylko dla mieszkańców wsi, ale również dla mieszkańców całej gminy Jednoróżec.

Foto nr 1: Miejscowość Jednoróżec z „lotu ptaka”.

Foto nr 2 Jak powyżej.

Głównym miejscem wsi kształtującym życie społeczno – kulturalne to centrum miejscowości, gdzie zlokalizowane są obiekty administracyjne, edukacyjne, służby zdrowia i kulturalne.

Podstawowe obiekty administracyjne to Urząd Gminy sąsiadujący z Bankiem Spółdzielczym w Przasnyszu Filia w Jednoróżcu, z Urzędem Pocztowym, Posterunek Policji.

W miejscowości funkcjonuje Prywatna Przychodnia Rodzinna, w ramach której działają poradnie internistyczna i pediatryczna oraz gabinet zabiegowy.

Poza 2 lekarzami zatrudnione są 4 pielęgniarki rodzinne – środowiskowe.

Dla społeczeństwa dostępny jest również lekarz stomatolog.

W Jednoróżcu funkcjonuje apteka zaopatrująca mieszkańców gminy Jednoróżec i niektórych miejscowości gmin sąsiednich.

Niezwykle ważną instytucją dla mieszkańców Jednoróżca i całej gminy jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. W gminie Jednoróżec około 700 rodzin spełnia warunki wymagane dla korzystania z pomocy społecznej. Podstawowe działania, jakie podejmuje GOPS, to pomoc środowiskowa (materialna). Nie ma natomiast jednostek świadczących pomoc instytucjonalną.

W ramach pomocy finansowej wyróżnić można wypłatę zasiłków stałych, okresowych i celowych, zadania z zakresu ochrony macierzyństwa, wypłatę rent socjalnych. Najszerzej stosowaną formą pomocy są zasiłki okresowe.

GOPS realizuje także zadania z zakresu świadczeń rodzinnych i alimentacyjnych. Prowadzi poradnię rodzinną dla osób z problemem alkoholowym i dla członków ich rodzin. GOPS prowadzi także grupy wsparcia dla osób bezrobotnych i niepełnosprawnych.

Istotną rolę w życiu społeczności lokalnej odgrywa Szkoła Podstawowa, Publiczne Gimnazjum, a także Liceum Ogólnokształcące, w których łącznie naukę pobiera około 800 uczniów. Te trzy budynki stanowią jeden połączony ze sobą kompleks budynków, który stale wymaga kolejnych remontów, a w szczególności najstarszy budynek Szkoły Podstawowej.

W ramach uzupełnienia funkcji oświatowej i kulturalnej planowana jest do budowy hala widowiskowo – sportowa wraz z pełnowymiarowym boiskiem.

W Jednoróżcu znajduje się także Samorządowe Przedszkole, do którego uczęszcza około 100 dzieci.

Kolejnym obiektem, który integruje część mieszkańców wsi to strażnica OSP. Niestety budynek znajduje się w złym stanie technicznym i wymaga kapitalnego remontu, który planowany jest na rok 2010.

W układzie przestrzennym wsi przeważa zabudowa mieszkaniowo – zagrodowa. Poza zwartym obszarem zabudowanym przeznaczono kilka nieruchomości pod aktywizację gospodarczą. Są to tereny przeznaczone zarówno pod działalność uciążliwą jak i nieuciążliwą. Wyznaczono także tereny pod rozwijającą się na terenie gminy agroturystykę, a także tereny rekreacyjne związane z planowaną budową zbiornika wodnego małej retencji o pow. ok.51 ha.

4.1 GOSPODARKA

Na terenie miejscowości Jednoróżec działa najwięcej podmiotów gospodarczych z terenu całej gminy. Większość z nich to podmioty jednoosobowe.

W gminnej ewidencji działalności gospodarczej prowadzonej przez Wójta Gminy Jednoróżec figuruje 64 wpisów dot. działalności gospodarczej prowadzonej przez mieszkańców z miejscowości Jednoróżec. W miejscowości znajduje się kilkanaście sklepów spożywczo – przemysłowych. Dwa stanowią własność Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, natomiast reszta należy do przedsiębiorców prywatnych. Pozostałe działalności to działalności usługowe np. budowlane, transportowe.

Pozostali mieszkańcy zajmują się rolnictwem, ale także działalnością pozarolniczą, często poza terenem miejscowości. Małymi krokami rozwijają się także gospodarstwa agroturystyczne i ekologiczne, które mają przynieść mieszkańcom dodatkowe źródło utrzymania.

4.2 INFRASTRUKTURA

SIEĆ WODOCIĄGOWA

Wieś Jednoróżec jest zwodociągowana w 100%. Praktycznie każda nowopowstająca posesja posiada możliwość podłączenia się do gminnej sieci wodociągowej. Obecnie władze samorządowe pracują nad dokumentacją projektową modernizacji wodociągu grupowego Jednoróżec wraz z modernizacją hydroforni. W ramach zadania zostanie wymieniona sieć azbestowa o długości około 5 km.

SIEĆ KANALIZACYJNA

Obecnie w sieć kanalizacyjną w części wyposażona została wieś gminna Jednoróżec wraz z przyległą wsią Stegna, skąd ścieki odprowadzane są do funkcjonującej od 2006 r. mechaniczno – biologicznej oczyszczalni ścieków w Jednoróżcu przy ul. Zielonej. Cała sieć kanalizacji sanitarnej obejmie docelowo gospodarstwa domowe dla około 2 800 mieszkańców aglomeracji Jednoróżec w skład, której wchodzi miejscowości: Jednoróżec, Stegna i część wsi Ulatowo-Pogorzel.

Inwestycja obejmuje wykonanie sieci zbiorczej kanalizacji sanitarnej w układzie mieszanym: grawitacyjno - pompowym i ciśnieniowym oraz strefowe przepompownie ścieków dla wydzielonych zlewni wraz z przewodami tłocznymi.

Biologiczno – mechaniczna oczyszczalnia ścieków stanowi układ technologiczny, w skład którego weszły następujące obiekty i urządzenia:

- oczyszczanie mechaniczne – budynek oczyszczania mechanicznego, a w nim pompownia ścieków surowych – część sucha zaworowa, sito spiralne zintegrowane z piaskownikiem poziomym, komora rozdziału;
- biologiczne oczyszczanie ścieków – komora beztlenowa, reaktor biologiczny;
- gospodarka osadowa – budynek odwadniania osadu z prasą do odwadniania osadów i z instalacją do higienizacji osadu wapnem.

Budowa oczyszczalni planowana jest do wykonania w dwóch etapach. W pierwszym zrealizowanym etapie dopływ ścieków do oczyszczalni jest na poziomie 200 m³/d. Docelowo (w II etapie) – 620 m³/d.

SIEĆ CIEPŁOWNICZA

Na obszarze gminy nie ma infrastruktury ciepłowniczej, dlatego też gospodarstwa domowe korzystają z własnych źródeł ciepła wykorzystując przede wszystkim węgiel i drewno. Budynki komunalne ogrzewane są olejowo.

GOSPODAROWANIE ODPADAMI

Każda zamieszkała nieruchomość w miejscowości Jednoróżec wyposażona została w pojemniki na odpady o poj.120 litrów (620 sztuk), które są opróżniane przez gminną jednostkę organizacyjną tj. Gminny Zespół Usług

Komunalnych przynajmniej raz w miesiącu. Ponadto przy obiektach użyteczności publicznej znajdują się kontenery KP-7, które są opróżniane na zgłoszenie. Na terenie poszczególnych osiedli mieszkaniowych, a także przy miejscach handlu usytuowane zostały pojemniki do selektywnej zbiórki odpadów /pojemniki na papier, szkło białe, szkło kolorowe, tworzywa sztuczne/.

KOMUNIKACJA

Podstawowym elementem sieci komunikacyjnej są dwie drogi powiatowe krzyżujące się w centrum miejscowości gminnej Jednoróżec:

- droga powiatowa: Stara Wieś – Chorzele – Krasnosielc, asfaltowa zmodernizowana w roku 2002, nr drogi 3234W,
- droga powiatowa: Myszyniec – Zdunek – Bartniki, nr drogi 2514W.

W drugiej połowie 2009 r. Powiat Przasnyski zamierza zmodernizować drogę Myszyniec – Zdunek - Bartniki wraz z przebudową głównego skrzyżowania w Jednoróżcu na skrzyżowanie o ruchu okrężnym /rondo/. Przy okazji tej przebudowy Gmina Jednoróżec zamierza uzupełnić działania powiatu i dokonać zagospodarowania centrum wsi Jednoróżec. Opracowano projekt zagospodarowania centrum wsi Jednoróżec, który określa prace budowlane związane z odnowieniem placu publicznego wokół figury św. Floriana, budowę ciągu pieszo-jezdnego w ul. Kościelnej, zatok parkingowych, oświetlenia ulicznego, urządzenie przystanku autobusowego oraz miejsca wypoczynku publicznego z ławeczkami i zielenią. Realizację powyższego projektu przewidziano w latach 2009-2010. Gmina posiada także koncepcję urbanistyczną dla II etapu zagospodarowania centrum wsi Jednoróżec, której realizację zaplanowano na lata późniejsze jednak nie wcześniej niż 2011 rok. W ramach etapu II zagospodarowany zostanie teren wokół kościoła z uwzględnieniem wewnętrznego terenu dookoła plebanii, uporządkowany ruch kołowy i pieszy oraz wyremontowany budynek poczekalni autobusowej.

Foto nr 3: Centrum wsi Jednoróżec przewidziane do modernizacji.

TELEKOMUNIKACJA

Do miejscowości doprowadzone są łącza telekomunikacyjne zarówno sieciowe jak i radiowe. Mieszkańcy mogą też korzystać z telefonii komórkowej, gdyż na terenie gminy zlokalizowane są wieże komórkowe Orange, Polkomtel oraz Era GSM.

KULTURA

Na terenie gminy Jednoróżec funkcjonują dwie instytucje kultury tj. Gminny Zespół Kultury i Sportu w Jednoróżcu i Gminna Biblioteka Publiczna w Jednoróżcu wraz z filiami w Olszewce i Parciakach.

Pierwsza instytucja kultury, Gminny Zespół Kultury i Sportu w zasięgu swojego działania posiada lokalne ośrodki kultury w Małowidzu i Ulatowo-Pogorzeli, ośrodki przedszkolne, siłownię w Jednoróżcu, Małowidzu, Ulatowo-Pogorzeli oraz kawiarenkę internetową działającą przy Gminnej Bibliotece Publicznej.

Gminna Biblioteka Publiczna w Jednoróżcu posiada szeroką ofertę dla miłośników czytania. Księgozbiór biblioteki w Jednoróżcu liczy 11.926 woluminów, filii w Olszewce 5.897 woluminów i filii w Parciakach 8.428 woluminów. Planowane jest utworzenie kolejnej filii w Małowidzu na bazie księgozbioru, który pozostał po zlikwidowanej szkole podstawowej.

Na terenie wsi funkcjonuje również biblioteka szkolna, z której w ograniczonym zakresie mogą korzystać wszyscy mieszkańcy.

W budynku komunalnym, w którym mieści się m.in. ośrodek zdrowia, funkcjonuje także Centrum Kształcenia na Odległość obejmujące 10 stanowisk komputerowych, z faxem, rzutnikiem multimedialnym.

Na terenie miejscowości działają, promują i upowszechniają kulturę kurpiowską trzy zespoły kurpiowskie:

- Kurpiowski Zespół Pieśni i Tańca „Jurzenka” działający przy Publicznym Gimnazjum im. Świętego Stanisława Kostki w Jednoróżcu,
- Regionalny Zespół Pieśni i Tańca „Młode Kurpie” działający przy Szkole Podstawowej im. Adama Chętnika w Jednoróżcu,
- Zespół Folklorystyczny „Kurpianka” przy Kole Gospodyń Wiejskich w Jednoróżcu.

Ponadto wszelkie uroczystości gminne uświetnia Orkiestra Dęta Ochotniczej Straży Pożarnej w Jednoróżcu, w której chętnie grają także dzieci i młodzież.

W dniu 18.04.2007 r. powołano Stowarzyszenie „Przyjaciele Ziemi Jednoróżeckiej” mające w swoich podstawowych założeniach statutowych działalność na rzecz rozwoju kultury, dziedzictwa kulturowego i promowanie regionu kurpiowskiego.

Na terenie Jednoróżca działa Koło Emerytów i Rencistów zrzeszający ludzi, którzy zakończyli już pracę zawodową.

W Gminie mają miejsce różne wydarzenia kulturalne, w dużej mierze inicjowane są przez GMINNY Zespół Kultury i Sportu, Stowarzyszenie „Przyjaciele Ziemi Jednoróżeckiej” oraz placówki kultury, które swym ciekawym warsztatem artystycznym wspomagają także inne spotkania kulturalne na stałe wkomponowane w życie społeczności lokalnej.

Tradycją Gminy jest organizacja w miesiącu czerwcu dorocznego festynu upamiętniającego dzień nadania Gminie Jednoróżec herbu i flagi.

Na przełomie maja i czerwca Samorządowe Przedszkole w Jednoróżcu organizuje „Festyn Rodzinny” podczas którego odbywają się ciekawe występy dzieci oraz wspólne zabawy z ich rodzicami. Imprezie towarzysza loterie fantowe oraz liczne konkursy.

Podobny charakter ma coroczna impreza organizowana przez GOPS z okazji Dnia Dziecka, w której biorą udział dzieci z rodzin dysfunkcyjnych.

Na początku listopada organizowane są uroczystości upamiętniające odzyskanie niepodległości połączone z nadaniem statuetki Jednoróżca dla osoby najbardziej zasłużonej dla rozwoju gminy Jednoróżec.

Sport i rekreacja

Na terenie miejscowości Jednoróżec znajduje się pięknie położony stadion sportowy z zapleczem sanitarnym dla sportowców, na którym odbywają się wszystkie imprezy plenerowe o charakterze kulturalnym, rekreacyjnym i sportowym. Na terenie stadionu planowana jest do utworzenia baza turystyczno-rekreacyjna /punkt sanitarny, wypożyczalnia rowerów itp./ powiązana ze ścieżkami rowerowymi w ramach szlaków turystyki kulturowej.

W Publicznym Gimnazjum w Jednoróżcu znajduje się sala gimnastyczna służąca do ćwiczeń dla wszystkich szkół w jednoróżcu oraz dla zajęć pozalekcyjnych. W 2006 r. uruchomiono siłownię w budynku komunalnym w Jednoróżcu.

W oparciu o posiadaną bazę sportową działa przy szkole Uczniowski Klub Sportowy.

Natomiast stowarzyszenie kultury fizycznej Ludowy Klub Sportowy zrzesza zawodników drużyny Mazowsze Jednoróżec.

Poniżej przedstawiono tabelę, która przybliży obserwatorowi zewnętrznemu obecny stan wsi i obrazuje moment rozwoju, w jakim obecnie się ona znajduje.

Rodzaj zasobu	Brak	Jest o znaczeniu małym	Jest o znaczeniu średnim	Jest o znaczeniu dużym
Środowisko przyrodnicze				
- walory krajobrazu			X	
- walory klimatu (mikroklimat, wiatr, nasłonecznienie)			X	
- walory szaty roślinnej (np. duża lesistość)				X
- cenne przyrodniczo obszary lub obiekty				X
- świat zwierzęcy (ostoje, siedliska)			X	
- osobliwości przyrodnicze			X	
- wody powierzchniowe (cieki, rzeki, stawy)			X	
- podłoże, warunki hydrogeologiczne			X	
- gleby, kopaliny			X	
Środowisko kulturowe				
- walory architektury wiejskiej i osobliwości kulturowe			X	
- walory zagospodarowania przestrzennego			X	
- zabytki			X	
- zespoły artystyczne				X
Dziedzictwo religijne i historyczne				
- miejsca, osoby i przedmioty kultu				X

- święta, odpusty, pielgrzymki				X
- tradycje, obrzędy, gwara				X
- legendy, podania i fakty historyczne				X
- ważne postacie historyczne			X	
- specyficzne nazwy				X
Obiekty i tereny				
- działki pod zabudowę mieszkaniową				X
- działki pod domy letniskowe			X	
- działki pod zakłady usługowe i przemysł			X	
- pustostany mieszkaniowe, magazynowe i po przemysłowe	X			
- tradycyjne obiekty gospodarskie wsi (kuźnie, młyny)		X		
- place i miejsca publicznych spotkań			X	
- miejsca sportu i rekreacji				X
Gospodarka, rolnictwo				
- specyficzne produkty (hodowle, uprawy polowe)	X			
- znane firmy produkcyjne i zakłady usługowe	X			
- możliwe do wykorzystania odpady poprodukcyjne	X			
Sąsiedzi i przyjezdni				
- korzystne, atrakcyjne sąsiedztwo (duże miasto, arteria komunikacyjna, atrakcja turystyczna)				X
- ruch tranzytowy			X	
- przyjezdni stali i sezonowi		X		
Instytucje				
- placówki opieki społecznej				X
- szkoły				X
- lokalny ośrodek kultury		X		
Ludzie, organizacje społeczne				
- OSP				X
- KGW				X
- Stowarzyszenia				X
- Kluby sportowe				X
- Kluby społeczne			X	
- Zespoły ludowe				X

IV. PLANOWANE KIERUNKI ROZWOJU

Diagnoza aktualnej sytuacji miejscowości		Wizja stanu docelowego	
Co ją wyróżnia?	Stanowiska archeologiczne, obiekty dziedzictwa kulturowego, zabytki szlaki kulturowe, duża lesistość	Co ma ją wyróżniać?	Rozwinięta oferta agroturystyczna, centrum kulturalne wsi, utrzymane zabytkowe obiekty, szeroka oferta kulturalna
Jakie pełni funkcje?	Mieszkaniowo – gospodarczą, administracyjną, handlową, rolniczą	Jakie ma pełnić funkcje?	Kulturalne, rolnicze, administracyjne, mieszkaniowe, agroturystyczne
Kim są mieszkańcy?	Rolnicy, dzieci, młodzież, emeryci, renciści,	Kim mają być jej mieszkańcy?	Wykształceni, aktywni zawodowo i społecznie mieszkańcy różnych

	przedsiębiorcy		grup zawodowych
Jak zorganizowani są mieszkańcy?	Rada sołecka, OSP z orkiestrą, stowarzyszenie „Przyjaciele Ziemi Jednoróżeckiej”, Koło Emerytów i Rencistów, drużyna sportowa „Mazowsze”, zespoły ludowe, koła łowieckie, koła wędkarskie	W jaki sposób ma być zorganizowana wieś i jej mieszkańcy?	Rada sołecka, OSP z orkiestrą, Przyjaciele Ziemi Jednoróżeckiej, Klub Emerytów i Rencistów, drużyna sportowa „Mazowsze”, zespoły ludowe, koła zainteresowań
Co daje utrzymanie?	Rolnictwo, praca w sektorze produkcyjno – usługowym poza wsią, zasiłki z opieki społecznej, zasiłki dla bezrobotnych, renty, emerytury	Co ma dawać utrzymanie?	Rolnictwo, praca w sektorze produkcyjno – usługowym we wsi i poza wsią, działalność gospodarcza, agroturystyka
W jaki sposób rozwiązują problemy?	Sporadyczne spotkania wiejskie, indywidualne interwencje u władz gminy, przekaz informacji przez wielonakładową bezpłatną gazetę „Głos Gminy Jednoróżec”	W jaki sposób mają być rozwiązywane problemy?	Okresowe spotkania i zebrania wiejskie, spotkania Rady Sołeckiej, spotkania z władzami gminy, zwiększony przepływ informacji pomiędzy mieszkańcami
Jak wygląda nasza wieś?	Tradycyjna zabudowa, brak zagospodarowania ulic po budowie kanalizacji sanitarnej, brak lokalnego ośrodka kultury	Jak ma wyglądać nasza wieś?	Estetyczne zagospodarowanie posesji, budynków i terenów publicznych, utrzymanie historycznego układu zabudowy, stworzenie zaplecza lokalowego dla lokalnego ośrodka kultury i turystyki o znaczeniu ponadlokalnym, a docelowo ponadregionalnym
Jakie są powiązania komunikacyjne?	- droga powiatowa nr 3234W Stara Wieś – Chorzele – Krasnosielc; - droga powiatowa nr 2514W Myszyniec – Zdunek - Bartniki	Jakie mają być powiązania komunikacyjne?	Sprawne, regularne, bezpośrednie połączenia komunikacyjne do każdej miejscowości w gminie i do ważniejszych administracyjnie ośrodków miejskich, sieć tras i ścieżek rowerowych, pieszych i konnych
Co proponujemy dzieciom i młodzieży?	Stadion sportowy, sala gimnastyczna, biblioteka publiczna, kawiarenka internetowa, gminna siłownia	Co zaproponujemy dzieciom i młodzieży?	Zagospodarowanie centrum wsi, stworzenie Lokalnego Ośrodka Kultury, budowa hali widowiskowo – sportowej, urządzenie wielofunkcyjnego boiska, urządzenie publicznego placu zabaw, budowa zbiornika małej retencji, zagospodarowanie terenów wodno – błotnych z platformami widokowymi, budowa i oznaczenie wytyczonych szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych

V. ANALIZA SWOT

Kierując się zasadami przyjętymi dla kreowania strategii w otoczeniu biznesowym lub samorządowym postanowiono również w przypadku wsi Jednoróżec posłużyć się bardzo wygodnym narzędziem planistycznym, jakim jest analiza SWOT. Jest to analiza mająca na celu przeprowadzenie inwentaryzacji zasobów oraz ustalenie słabych i mocnych stron miejscowości, a także najbliższego otoczenia społeczno-gospodarczego, infrastrukturalnego i przyrodniczego, które przekłada się bezpośrednio na szanse i/lub zagrożenia wsi w okresie perspektywnym.

Praca nad analizą SWOT wsi Jednoróżec w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego związanego z przeprowadzeniem diagnozy sytuacji wsi, pozwoliły na uzyskanie opinii, spostrzeżeń, wniosków i uwag odnośnie stanu wyjściowego. Zdobyta wiedza umożliwiła przeprowadzenie dyskusji na temat wewnętrznych atutów, możliwości i pozytywnych cech wsi umożliwiających podejmowanie skutecznych działań służących rozwojowi społeczno-gospodarczego.

Wiele uwagi poświęcono także czynnikom hamującym tę działalność. Dyskusja na temat pozytywnego i negatywnego wpływu otoczenia zewnętrznego na proces tworzenia warunków do wzrostu konkurencyjności regionu wiejskiego dotyczyła określenia okazji, możliwości i szans oraz zagrożeń związanych z planowaniem, organizacją, zarządzaniem, a zwłaszcza finansowaniem działań ze środków zewnętrznych, w tym z Unii Europejskiej.

Cechy wewnętrzne	<p style="text-align: center;">MOCNE</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wysokie walory turystyczne i krajobrazowe (użytek ekologiczny „Torfianka”), - Położenie na obszarze Zielonych Płuc Polski, - Walory przyrodnicze, sprzyjające rozwojowi agroturystyki i ekologicznego rolnictwa, - Funkcjonujące gospodarstwa rolne, - Duża lesistość i urozmaicone ukształtowanie terenu (tereny wodno – błotne), - Obszar czysty ekologicznie, - Zwarta zabudowa całej miejscowości, - Zabytki architektury oraz inne obiekty kultury materialnej i niematerialnej, - Ochrona i rozwój folkloru kurpiowskiego, - Nazwa gminy Jednoróżec jedyna w Europie, a być może i na świecie, - Symbol, herb i flaga jednoróżca, legenda, - 100% zwodociągowania, - Uporządkowana gospodarka w zakresie zbiórki odpadów, - Wysoki poziom dostępu do telefonii stacjonarnej, pełna dostępność sieci bezprzewodowej, - Stosunkowo duży stopień rozwoju infrastruktury informatycznej w ogólnodostępnych placówkach dla dzieci i młodzieży, - Sprawnie funkcjonujący zespół szkół (szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum ogólnokształcące), - Dobrze funkcjonujące publiczne przedszkole samorządowe, - Aktualny plan zagospodarowania przestrzennego, - Możliwości dogodnych powiązań komunikacyjnych z Pojezierzem Mazurskim, - Brak uciążliwych zakładów produkcyjnych zanieczyszczających środowisko, - Wieś jako ośrodek gminy, - Wysoka aktywność władz gminy, - Wysoka aktywność mieszkańców, - Koncentracja usług społecznych: GOPS, ośrodek zdrowia, biblioteka publiczna, kawiarenka internetowa, gminna siłownia, - Zaplecze sportowe w postaci stadionu sportowego i sali gimnastycznej w budynku Gimnazjum, dobre wyposażona siłownia. 	<p style="text-align: center;">SŁABE</p> <ul style="list-style-type: none"> - Brak pełnego systemu kanalizacji sanitarnej, - Brak miejsc pracy – słaby sektor MŚP (Małych i Średnich Przedsiębiorstw), - Niewielka oferta w zakresie aktywizacji bezrobotnych oraz absolwentów, - Niskie klasy gleb, - Słaba oferta spędzania wolnego czasu dla młodzieży, - Niski poziom dostępu do internetu, - Niski potencjał oraz dochodowość produkcji rolnej, - Niedostatki wyposażenia usługowego, - Niewystarczająco dobre warunki życia mieszkańców, - Zubożenie społeczności lokalnej, - Brak możliwości do wykorzystania zasobów naturalnych, - Niewystarczająca baza z zakresu kultury, - Niewystarczająca baza rekreacyjna, turystyczna i sportowa, - Brak wybudowanych i oznakowanych tras oraz ścieżek rowerowych, - Brak doświadczenia w promocji walorów przyrodniczych, gospodarczych i turystycznych miejscowości, - Słabe zainteresowanie rozwojem agroturystyki, - Niedostateczna świadomość społeczna w sferze gospodarki odpadami, - Postępujący proces starzenia się ludności wiejskiej, - Migracja zarobkowa młodych ludzi.
------------------	--	---

Cechy zewnętrzne	SZANSE	ZAGROŻENIA
	<ul style="list-style-type: none"> - Zmniejszenie się stopy bezrobocia, - Rozwój nowoczesnego rolnictwa (gospodarstwa ekologiczne, agroturystyczne), - Szersze zainteresowanie Jednorożcem w kraju i za granicą, - Zwiększanie atrakcyjności turystycznej wsi poprzez np. zalesianie nieużytków, promocję dziedzictwa kulturowego, zagospodarowanie terenów wodno – błotnych, - Promocja gminy i wsi głównie jako produktu turystycznego i kulturowego, - Możliwość pozyskania znacznych środków z funduszy krajowych i UE na: <ul style="list-style-type: none"> a. rozwój infrastruktury technicznej i społecznej na terenie wsi (m.in. zagospodarowanie terenu centrum wsi, budowa hali widowiskowo-sportowej, boiska wielofunkcyjnego), b. rozwój infrastruktury turystycznej na terenie wsi, - „Inwestowanie w młodzież”, - Wzrost realnych dochodów ludności rolniczej, - Dokończenie budowy kanalizacji sanitarnej, - Wzrost zainteresowania mieszkańców udziałem w spotkaniach i imprezach. 	<ul style="list-style-type: none"> - Utrzymujący się wysoki stopień bezrobocia i związane z nim ubożenie mieszkańców wsi, - Zagrożenie patologiami – spadek poczucia bezpieczeństwa, - Emigracja młodzieży, - Postępujący proces starzenia się społeczeństwa, - Niekorzystna struktura agrarna rolnictwa, - Brak wsparcia zewnętrznego dla rolnictwa i samorządów, - Brak należytej koordynacji działań związanych z rozwojem turystycznym gminy wynikający z braku doświadczenia, - Zmniejszające się środki finansowe na inwestycje spowodowane wzrostem inflacji, - Niebezpieczeństwo niepełnego wykorzystania szans jakie dają środki UE.
	Cechy pozytywne	Cechy negatywne

VI. WIZJA ROZWOJU WSI

DEKLARACJA MIESZKAŃCÓW WSI JEDNOROŻEC

My mieszkańcy wsi Jednorożec chcemy wsi zadbanej, uporządkowanej, nowoczesnej i atrakcyjnej. Chcemy wsi wygodnej i bezpiecznej z rozwiniętą infrastrukturą dążącą do poprawy jakości życia mieszkańców.

VII. PLAN DZIAŁAŃ

Zapisy zawarte w Planie Odnowy Miejscowości Jednorożec spełniają warunek zgodności z zapisami zawartymi w dokumentach dotyczących rozwoju gminy tj. Planem Rozwoju Lokalnego Gminy Jednorożec, powiatu i województwa oraz zapisami strategii Narodowego Planu Rozwoju na lata 2004 – 2006 oraz na lata 2007 - 2013. Cele i zadania określone w Planie Odnowy Miejscowości są wewnętrznie zgodne, a ich osiągnięcie i realizacja nie powoduje negatywnych skutków dla osiągnięcia celów i realizacji zadań strategii wyższego rzędu.

Realizacja deklaracji mieszkańców wsi Jednorożec wymaga dokładnego sprecyzowania celów strategicznych, które są gwarancją realizacji zadań zmierzających do spełnienia wyznaczonej wizji rozwoju wsi. Podczas określania celów sugerowano się przede wszystkim sugestiami mieszkańców oraz wynikami analizy SWOT. Cel strategiczny I: Wzrost atrakcyjności miejscowości poprzez właściwe zagospodarowanie przestrzeni publicznej. Cel ma służyć zaspokojeniu potrzeb społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych mieszkańców i turystów. Możliwe to będzie poprzez realizację następujących zadań:

1. Zagospodarowanie centrum wsi Jednoróżec I etap. W ramach zadania zostanie odnowiony plac publiczny wokół figury św. Floriana, wybudowany ciąg pieszo-jezdny, zatoki parkingowe, oświetlenie uliczne, urządzony przystanek autobusowy oraz miejsca wypoczynku publicznego z ławeczkami i zielenią.
2. Zagospodarowanie centrum wsi II etap. W ramach zadania zostanie wykonana m.in. adaptacja budynku przystanku dworcowego na budynek handlowo – usługowy z funkcją poczekalni autobusowej. W budynku zostanie wyodrębniona sala wystawowa, w której eksponowane będą różne prace artystyczne, foldery ulotki, widokówki i monografie na temat Gminy Jednoróżec. Zagospodarowany zostanie teren wokół kościoła z uwzględnieniem wewnętrznego terenu dookoła plebanii.
3. Modernizację ulic w związku z wybudowaną kanalizacją sanitarną – urządzenie ciągów pieszo – jezdnych, zagospodarowanie poboczy poprzez nasadzenie zieleni.
4. Dokończenie modernizacji budynku komunalnego, w którym znajduje się ośrodek zdrowia, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminna Biblioteka Publiczna wraz z czytelnią, kawiarenka internetowa, Centrum Kształcenia na Odległość oraz siłownia gminna.
5. Modernizację budynku Szkoły Podstawowej w Jednoróżcu.
6. Budowę hali widowiskowo – sportowej wraz z zagospodarowaniem terenu.
7. Budowę wielofunkcyjnego boiska wiejskiego.
8. Remont i rozbudowę budynku strażnicy OSP w Jednoróżcu.
9. Budowę ogólnie dostępnego placu zabaw.
10. Adaptację obiektów o dużych walorach kulturowych, ich zagospodarowanie i udostępnienie dla potrzeb kultury, dziedzictwa kulturowego i turystyki.

Foto 4: Kompleks szkół w Jednoróżcu: Szkoła Podstawowa, Gimnazjum, Liceum Ogólnokształcące

Cel strategiczny II: Wzrost bezpieczeństwa na wsi oraz budowa infrastruktury technicznej. Cel ma służyć przede wszystkim poprawie bezpieczeństwa w miejscowości, co w znacznym stopniu wpłynie na poprawę jakości życia mieszkańców. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez realizację następujących zadań:

1. Modernizacja wodociągu grupowego Jednoróżec wraz z modernizacją hydroforni. W ramach zadania zostanie wymieniona sieć azbestowa o długości około 5 km.
2. Dokończenie budowy kanalizacji sanitarnej w miejscowości Jednoróżec. Obecnie wybudowano już 12,5 km sieci zbiorczej kanalizacji sanitarnej, a pozostało jeszcze ok.15 km.

Cel strategiczny III: Wspieranie rozwoju turystyki oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego. Cel zostanie osiągnięty poprzez promocję jednoróżca jako produktu kulturowego i turystycznego oraz walorów turystycznych obszaru, a także odbudowę i poprawę stanu dziedzictwa kulturowego wsi. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez realizację następujących zadań:

1. Oznakowanie wytyczonych szlaków turystycznych, budowa ścieżek rowerowych, pieszych i konnych. Wyposażenie tras w tablice z opisami mijanych zabytków, pomników przyrody, w zadane miejsca postępu z punktem sanitarnym. Zorganizowanie na stadionie sportowym w Jednoróżcu zaplecza sportowo – rekreacyjnego (m.in. baza rowerowa wraz z wypożyczalnią rowerów).
2. Budowa zbiornika retencyjnego o pow.ok.50 ha w pobliżu rzeki Orzyc.
3. Reaktywacja terenów wodno – błotnych i udostępnienie ich turystom poprzez platformy widokowe.
4. Organizacja imprez sportowych, kulturalnych opartych na tradycji.
5. Promocja jednoróżca jako produktu kulturowego i turystycznego.

Wszystkie wyżej wymienione zadania możliwe będą do realizacji głównie przy dużej aktywności mieszkańców umiejętnie kierowanych przez miejscowych liderów, przy odpowiednim zrozumieniu i zaangażowaniu ze strony władz samorządowych. Oczywiście warunkiem koniecznym jest zapewnienie odpowiedniego poziomu finansowania tych zadań ze strony władz gminnych, samorządów wyższego szczebla, instytucji dysponujących środkami unijnymi, przedsiębiorstw użyteczności społecznej.

VIII. KOSZT REALIZACJI ZADAŃ

RODZAJ ZADANIA	SZACOWANY KOSZT
Zagospodarowanie centrum wsi Jednoróżec I etap	750.000,00
Modernizacja ulic w związku z wybudowaną kanalizacją sanitarną	850.000,00
Dokończenie modernizacji budynku komunalnego, w którym znajduje się ośrodek zdrowia, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Centrum Kształcenia na Odległość, Gminna Biblioteka Publiczna wraz z czytelnią, kawiarenka internetowa oraz siłownia gminna	700.000,00
Modernizacja budynku Szkoły Podstawowej w Jednoróżcu	2.900.000,00
Budowa hali widowiskowo – sportowej wraz z zagospodarowaniem terenu	6.000.000,00
Budowa wielofunkcyjnego boiska wiejskiego	1.300.000,00
Remont i rozbudowa budynku strażnicy OSP w Jednoróżcu	2.500.000,00
Budowa ogólnie dostępnego placu zabaw	40.000,00
Zagospodarowanie centrum wsi II etap Adaptacja budynku przystanku dworcowego na budynek handlowo – usługowy z funkcją poczekalni autobusowej /sala wystawowa/	1.500.000,00
Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w aglomeracji Jednoróżec	11.550.000,00

poprzez modernizację wodociągu grupowego Jednoróżec /wymiana odcinka sieci azbestowej/, modernizację hydroforni w Jednoróżcu, dokończenie budowy kanalizacji sanitarnej w miejscowości Jednoróżec	
Adaptacja obiektów o dużych walorach kulturowych, ich zagospodarowanie i udostępnienie dla potrzeb kultury, dziedzictwa kulturowego i turystyki	60.000,00
Oznakowanie szlaków turystycznych, budowa ścieżki rowerowej	80.000,00
Budowa zbiornika retencyjnego o pow.ok.50 ha w pobliżu rzeki Orzyc.	15.200.000,00
Reaktywacja terenów wodno – błotnych i udostępnienie ich turystom poprzez platformy widokowe	350.000,00
Organizacja imprez sportowych, kulturalnych opartych na tradycji	50.000,00/rok
Promocja jednoróżca jako produktu kulturowego	40.000,00/rok

IX. HARMONOGRAM REALIZACJI PROJEKTU

RODZAJ ZADANIA	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Zagospodarowanie centrum wsi Jednoróżec I etap							
Zagospodarowanie centrum wsi Jednoróżec II etap							
Modernizacja ulic w związku z wybudowaną kanalizacją sanitarną							
Dokończenie modernizacji budynku komunalnego, w którym znajduje się ośrodek zdrowia, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminna Biblioteka Publiczna wraz z czytelnią, kawiarenka internetowa oraz siłownia gminna							
Modernizacja budynku Szkoły Podstawowej w Jednoróżcu							
Budowa hali widowiskowo – sportowej wraz z zagospodarowaniem terenu							
Budowa wielofunkcyjnego boiska wiejskiego							
Remont i rozbudowa budynku strażnicy OSP w Jednoróżcu							
Budowa ogólnie dostępnego placu zabaw							
Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w aglomeracji							

Jednoróżec poprzez modernizację wodociągu grupowego Jednoróżec /wymiana odcinka sieci azbestowej/, modernizację hydroforu w Jednoróżcu, dokończenie budowy kanalizacji sanitarnej							
Adaptacja obiektów o dużych walorach kulturowych, ich zagospodarowanie i udostępnienie dla potrzeb kultury, dziedzictwa kulturowego i turystyki							
Budowa zbiornika retencyjnego o pow.ok.50 ha w pobliżu rzeki Orzyc							
Oznakowanie szlaków turystycznych, budowa ścieżek rowerowych							
Reaktywacja terenów wodno – błotnych i udostępnienie ich turystom poprzez platformy widokowe							
Organizacja imprez sportowych, kulturalnych opartych na tradycji							
Promocja jednoróżca jako produktu kulturowego							

X. WDROŻENIE I MONITOROWANIE PLANU

Wdrożenie Planu Odnowy Miejscowości rozpocznie się poprzez wprowadzenie go w życie uchwałą Rady Gminy Jednorożec. Wdrożenie Planu powierza się Wójtowi Gminy Jednorożec, Radzie Sołeckiej miejscowości Jednorożec.

Monitorowanie każdego przedsięwzięcia - czyli dbanie o prawidłowy jego przebieg przez cały czas jego trwania polega na systematycznym zbieraniu, zestawianiu i ocenie informacji rzeczowych i finansowych.

W monitorowaniu biorą udział wszystkie podmioty oraz komórki organizacyjne Urzędu Gminy w Jednorożcu zaangażowane w tworzenie Planu Odnowy Miejscowości Jednorożec. Oceną wdrażania Planu zajmie się Rada Sołecka.

XI. PODSUMOWANIE

Opracowany Plan Odnowy Miejscowości zakłada w przeciągu 7 najbliższych lat realizację kilku zadań. Istotą tych zadań jest pobudzenie aktywności środowisk lokalnych oraz stymulowanie współpracy na rzecz rozwoju i promocji wartości związanych z miejscową specyfiką społeczną i kulturową.

Zakładane cele Planu przewidują wzrost znaczenia wsi jako lokalnego ośrodka rozwoju kultury, edukacji, sportu i rekreacji.

Realizacja Planu Odnowy Miejscowości Jednorożec ma także służyć integracji społeczności lokalnej, większemu zaangażowaniu w sprawy wsi, zagospodarowaniu wolnego czasu dzieci i młodzieży oraz rozwojowi organizacji społecznych.